

Onsdagen den 10 februari

Kl. 14.00

§ 1 Justerades protokollet för den 2 innevarande månad

§ 2 **Meddelande ang. plenum onsdagen den 17 februari, m. m.**

Herr TALMANNEN yttrade:

Arbetsplenum onsdagen den 17 februari, som enligt den preliminära planen skulle börja kl. 10.00 eller 14.00, tar sin början kl. 14.00.

I enlighet med den preliminära planen kommer samtliga fredags-sammanträden under tiden t. o. m. den 12 mars att bli bordläggnings-plena.

§ 3 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner
nr 12 till lagutskottet och
nr 14 till civilutskottet.

§ 4 Föredrogs och hänvisades fullmäktiges i riksbanken förslag om dispositionen av riksbankens vinstmedel för år 1970 till finansutskottet.

§ 5 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1201–1207 till skatteutskottet.

§ 6 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 42–44.

§ 7 Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets betänkanden

nr 3 över granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning år 1970 och

nr 4 i anledning av riksdagens lönedelegations redogörelse för delegationens verksamhet under år 1970.

§ 8 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 5 med uppgift på fyra vilande förslag till grundlagsändringar avseende regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen.

Kammaren antog de genom förevarande betänkande anmälda förslagen till grundlagsändringar.

§ 9 **Regeringsformens bestämmelser om yttrande från lagrådet**

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 6, dels med uppgift på ett vilande förslag till grundlagsändring, avseende regeringsformens bestämmelser om yttrande från lagrådet, dels i anledning av motion i

Onsdagen den
10 februari 1971

---

*Ang. plenum
onsdagen den
17 februari, m.m.*

Onsdagen den
10 februari 1971

*Regeringsformens
bestämmelser
om yttrande
från lagrådet*

detta ämne vid årets riksdag.

Vid 1970 års riksdag antogs som vilande ett förslag till ändrad lydelse av 87 § regeringsformen, enligt vilket bestämmelserna om skyldighet i vissa fall för Kungl. Maj: t att inhämta lagrådets yttrande skulle upphävas.

Under den allmänna motionstiden vid årets riksdag väcktes av herr Hernelius motionen nr 534 med hemställan att riksdagen förkastade det förra året som vilande antagna förslaget till ändring i regeringsformen angående lagrådet.

Utskottet hade i detta betänkande

1. anmält det vilande förslag till ändring av 87 § regeringsformen som framgick av bilaga till utskottets betänkande,
2. hemställt att motionen nr 534 – under hänvisning till vad i betänkandet anförts – inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Ahlmark (fp) och Molin (fp).

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Antagande av grundlag eller ändring i grundlag skiljer sig som bekant från annan lagstiftning därigenom att proceduren inrymmer två akter: en första akt och efter vilandeförklaringen en andra akt. Reglerna för behandlingen i utskott och riksdag efter vilandeförklaring har ibland diskuterats. Regeringen och dess jurister ansåg för någon tid sedan att någon konstitutionsutskottets medverkan i denna andra akt över huvud taget inte var erforderlig. Utskottet har emellertid städse ansett sig böra avge ett betänkande i sådana frågor, vilket betänkande i huvudsak kan karakteriseras som en anmälan till riksdagen. Någon sakbehandling i utskottet har inte ägt rum och följaktligen har ej heller reservationer kunnat avgivas. Enligt lång praxis har dessutom ej heller motioner väckts.

Emellertid väcktes år 1969 i samband med en grundlagsfråga en motion, vilken remitterades till utskottet, ehuru denna motion senare ej föranledde någon utskottsbehandling i sak. Under återopande härav har emellertid också i samband med nu förevarande betänkanden nr 6 och nr 7 motioner väckts. Motionären har dock icke avsett att bryta nu rådande praxis eller att eftersträva en sakbehandling i utskottet utan har – vilket uttryckligen angivits i motionerna – främst velat fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att meningsskiljaktighet föreligger beträffande innehållet i föreslagna ändringar och att därför votering kan väntas i kammaren. Motionären har därför inte haft någon invändning mot att hans motioner icke föranlett någon utskottets åtgärd – hans syfte är ju redan uppnått – och han noterar med tillfredsställelse att utskottet särskilt understryker detta genom att konstatera att det icke gjort något *eget* uttalande i fråga om det vilande förslagets antagande eller förkastande.

Kammarens ledamöter har alltså inför det nu förestående beslutet ingen vägledning från 1971 års konstitutionsutskott.

En annan sak är om denna praxis bör gälla även i framtiden. Självfallet kommer grundlagberedningen, som bl. a. sysslar med normgivningsmakten, att ta upp denna fråga under sitt fortsatta arbete. Vad som

uttalas i denna del av det särskilda yttrandet är därför inte på minsta sätt kontroversiellt.

Enighet råder också om att i kammaren en diskussion i sak är möjlig och tillåten. Det är emellertid naturligt att denna andra akt, som vi just nu har påbörjat, inte gärna kan få bli en upprepning av den första akten. En sådan upprepning eller da capo-föreställning passar inte ens i ett teaterhus. Även för det eljest vanligen så fåliga kammarprotokollet tror jag att det skulle vara en påfrestning. Vad som utspelats i ett annat hus under år 1970 bör därför kanske inte tas om här i dag. Jag skall med hänvisning härtill i sak tillåta mig att fatta mig synnerligen kort och skall endast ange några av motiven för ett yrkande om förkastande av det förslag som är åberopat i betänkandet nr 6.

Först en mer principiell reflexion. Det har av ålder varit kutym att beslut om ändring i grundlag fattats med en betydande samstämmighet. Inte minst den förutvarande statsministern har vid flera tillfällen understrukit detta. Från denna goda sedvänja gjorde emellertid regeringen i fjol flera avsteg. Förslag framlades, vilka på förhand kunde bedömas som kontroversiella, och resultatet uteblev icke. Vid tre olika tillfällen stod 10 röster mot 10 i konstitutionsutskottet.

Man frågar sig varför dessa avsteg från praxis gjordes. Naturligtvis finns det situationer, politiska lägen, då verkligheten kan tvinga fram ett beslut, fattat med knapp majoritet, i grundlagsfrågor för att inte handlingslöshet skall uppstå. Sådana situationer förelåg knappast i fråga om de här förslagen, vilka samtliga behandlas i dag.

Att betänkande nr 5, som nyss klubbades, icke föranlett någon särskild motion, beror på att oenigheten där rörde egentligen ett enda ord i lagtexten – ordet missaktning – och att meningsskiljaktigheten på den punkten icke ansågs böra stjälpas hela lagförslaget. I fråga om betänkandena nr 6 och nr 7 är läget ett annat.

Om jag härmed får övergå till betänkande nr 6, så skall jag tillåta mig att sammanfatta skälen mot regeringens förslag att lagrådets granskning i fortsättningen skall vara fakultativ och icke obligatorisk på följande sätt:

1. En lagrådets granskning måste vid lagstiftningen tillmätas stort värde. Den bidrager till enhetlighet och konsekvens i lagstiftningen – särskilt viktigt eftersom olika personer ofta för pennan i olika lagstiftningsärenden – och den bidrager till att bevara enhetligheten i rättens grundläggande principer. Den bidrager till att vidmakthålla, som konstitutionsutskottet uttalade år 1949, "det inre sammanhanget i lagstiftningen".

2. För regeringen är lagrådet en rådgivande instans. Regeringen har självfallet det politiska ansvaret helt och fullt och tar på egen hand ställning till lagrådets synpunkter. Regeringen kan godta eller vraka – en rättighet som den med allt skäl begagnar sig av.

3. För riksdagen och dess utskott är lagrådets föregående granskning till hjälp och vägledning.

4. Några bärande skäl för avskaffande av den obligatoriska granskningen har icke anförts. Den arbetsbelastning som ibland åberopats är oftast temporär, och om lagstiftningsarbetet ibland försenas uppstår förseningen vanligen på annat håll än i lagrådet.

Onsdagen den
10 februari 1971

*Regeringsformens
bestämmelser
om yttrande
från lagrådet*

5. Grundlagberedningen, som sysslar med innehållet i en ny regeringsform, kommer att pröva formerna för lagstiftningen. Beredningens resultat bör avvaktas.

In summa: att nu avlägsna lagrådets obligatoriska granskning vore att avlägsna en skyddsmekanism som verkar till gagn för den enskilde medborgaren och hans rättssäkerhet.

Med åberopande härav, herr talman, hemställer jag att riksdagen måtte förkasta det förra året som vilande antagna förslaget till ändring i regeringsformen angående lagrådet.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Jag skall först knyta några ytterligare reflexioner till det särskilda yttrande som är fogat till konstitutionsutskottets betänkande nr 6. Först bör jag kanske citera några rader ur riksdagsordningens 64 §, där det heter: "Förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag kan förkastas å den riksdag, vid vilken förslaget väckes, men ej slutligen antagas eller bifallas i vidsträcktare mån än såsom ett förslag, vilket skall vila för att efter därpå förrättat val i hela riket till riksdagen ånyo prövas av den riksdag, som först sammanträder. Varder förslaget därvid antaget, bliver det riksdagens beslut; ägande riksdagen ej rätt att uti vilande förslag ändring göra."

Vid det slutliga riksdagsbeslutet finns det alltså två alternativ: antagande eller förkastande. Ändringar i det vilande förslaget är alltså inte tillåtna. På den punkten är grundlagsbudet tydligt och klart. Det är också en konsekvens av att grundlagsförslagen underställes folket i val. Sedan detta skett, måste det självfallet vara samma förslag som förelägges riksdagen för slutgiltigt avgörande.

Inom konstitutionsutskottet har inte heller yppats några andra meningar i denna fråga. Två av ledamöterna har emellertid i ett särskilt yttrande redovisat sina funderingar kring frågan om sakbehandling av motioner med anledning av vilande grundlagsförslag.

Frågan om motionsrätten är oklar. Motioner om ändringar kan inte upptas till behandling i utskottet och bör alltså inte remitteras dit. I föreliggande fall gäller motionerna förkastande av det vilande förslaget, en sak som alltid kommer under riksdagens prövning, oavsett om förslag därom har framställts eller icke. Det är självfallet angeläget att grundlagens bestämmelser i dessa och andra avseenden ger ett klart uttryck för hur det skall vara. För dagen är det emellertid tillräckligt med det besked som lämnats att grundlagberedningen har uppmärksamheten riktad på denna fråga.

Vad sedan gäller de föreliggande vilande grundlagsförslagen fanns som herr Hernelius redan påpekat reservationer som hade anslutning av en betydande del av den dåvarande riksdagens ledamöter. Ingenting som föranleder ett annat ställningstagande från min sida än det jag intog 1970 har inträffat. Jag anslöt mig då till reservationerna och kommer alltså att rösta för förkastande av de vilande grundlagsförslagen såväl i konstitutionsutskottets betänkande nr 6 som i nr 7.

Herr talman! Jag ber alltså att få hemställa om förkastande av grundlagsförslagen.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Vi vet alla att riksdagen nu har att säga ja eller nej till de vilande grundlagsförslagen. Någon ändring får inte göras. Omformuleringar av någon paragraf är inte möjliga. Kompromisser mellan två skrivningar är inte tänkbara. Vi har att godta eller förkasta de författningsändringar som vilar. På den punkten — att vi enbart står i valet mellan två förslag: de gällande och de vilande grundlagarna — är vår författning helt klar.

Däremot säger 64 § i riksdagsordningen inte mycket om behandlingen av vilande grundlagsförslag. Där står ingenting om utskottets befattning med den frågan. Man föreskriver inte sakgranskning av de vilande förslagen men utesluter inte heller en sådan. Från grundlagssynpunkt har man här en ganska stor handlingsfrihet.

En gammal praxis från ståndsriksdagen lär visa att konstitutionsutskottet bara anmäler de vilande förslagen till riksdagen och att man inte gör någon sakgranskning. Men en sådan praxis kan ändras. Utskottet och riksdagen skapar själva praxis inom ramen för grundlagarna. Det var vad som hände 1969. Då fanns det också vilande grundlagsändringar. Två likalydande motioner väcktes, och de yrkade avslag på den förändring som gällde postmedlen. Motionerna remitterades till konstitutionsutskottet och blev där behandlade. Utskottets betänkande var visserligen dunkelt och tvetydigt, men man föreslog i en särskild kläm att motionerna "inte föranleder någon riksdagens åtgärd", dvs. den fras som ofta används vid avslag. I och med att utskottet tog emot motionerna och yttrade sig över dem godtog man möjligheten att också i utskottet sakdiskutera vilande grundlagsändringar. Ty om motionerna *inte* kunde diskuteras i sak i utskottet borde konstitutionsutskottet 1969 ha sänt tillbaka dem till kammaren såsom riksdagsstadgan anvisar. Då borde de inte ha remitterats till utskottet.

I år har återigen två motioner nått utskottet med anledning av vilande grundlagsförslag. Herr Hernelius har i dem yrkat avslag på flera av de ändringsförslag som nu ligger på bordet. Motionerna har remitterats till konstitutionsutskottet. Utskottet har inte begagnat sig av 30 § i riksdagsstadgan och sänt tillbaka motionerna till kammaren. Därmed borde utskottet rimligen också ha sakbehandlat herr Hernelius' motioner.

Så har alltså inte skett. Konstitutionsutskottets majoritet har vägrat att genomföra en sakgranskning. I betänkandena nr 6 och nr 7 ger man intryck av att grundlagarna omöjliggör en förnyad utskottsprövning. Det är ett felaktigt intryck som man därmed skapar. Vem som helst kan läsa 64 § i riksdagsordningen och där upptäcka att författningen ingenting säger för eller mot utskottsbehandling inför ett vilande beslut om grundlagsändring.

Vid utskottets behandling av frågan vägrade t. o. m. ordföranden i konstitutionsutskottet att låta utskottet rösta om herr Molins och mitt förslag att utskottet nu skulle fullfölja och utveckla den förskjutning av praxis som inleddes 1969. Det är bakgrunden till vårt särskilda yttrande, där vi sammanfattar det konstitutionella läget i denna fråga och vår åsikt att en sakgranskning borde ha skett.

Varför borde då utskottet ha utnyttjat sin handlingsfrihet och

Nr 22

Onsdagen den
10 februari 1971

*Regeringsformens
bestämmelser
om yttrande
från lagrådet*

Onsdagen den
10 februari 1971

*Regeringsformens
bestämmelser
om yttrande
från lagrådet*

genomfört en sakgranskning av de vilande förslagen?

Det erfordras två beslut för grundlagsändring. Folket skall i ett riksdagsval kunna säga sitt innan man ändrar författningen. Tanken är att det andra förslaget skall bli en realbehandling i kammaren. Formerna är annorlunda: ja eller nej till det vilande förslaget. Men inom den ramen är vår behandling i dag ingen formalitet. Här blir det yrkanden, här blir det debatt, här blir det omröstningar. Och naturligtvis har vi full rätt att upprepa argument från förra året om de fortfarande har sin bärkraft.

Vad leder det till för slutsats om utskottets behandling? Sakgranskning borde alltså enligt vår mening ha genomförts. Vi har en ny riksdag och ett nytt utskott. Ett förändrat majoritetsläge kan ha uppstått i någon eller några av dessa frågor och de skilda åsiktsriktningarna borde ha fått motivera sina ståndpunkter.

Vi har en ny beslutssituation. Tidigare kunde man ändra här och där. Nu har vi att välja mellan enbart två förslag. Det är en annan frågeställning. Man kan vara mot formuleringar i någon paragraf – i valet mellan det nya och det gamla kan man ändå föredra det nya. Också en sådan avvägning borde kunna motiveras i utskottets betänkande.

Men först och främst ger utskottets betänkanden vägledning för riksdagsledamöterna och för allmänheten innan frågorna kommer upp i kammaren för beslut. På det viset ger man information både om partiernas ställningstaganden och om de argument som kan anföras för dem. Det ger möjlighet till eftertanke och förberedelser, och det har länge ansetts vara en av huvuduppgifterna med ett betänkande från ett utskott.

Vi liberaler kan inte förstå varför man just i grundlagsfrågorna, som ofta är ovanligt viktiga, inför den andra behandlingen skall stå utan den vägledning som ett utskottsutlåtande innebär. Varför skall man just där – det vill jag fråga utskottets ordförande herr Georg Pettersson – få argumenten och yrkandena först och enbart här i själva kammaren? Varför skall man i grundlagsfrågor låta bli att stimulera till den eftertanke och till de förberedelser för ställningstagandet som en sakgranskning i ett utskott innebär?

Påstå nu inte, herr Pettersson, att den sakbehandling som herr Molin och jag krävde i utskottet och som vi förordat i vårt särskilda yttrande skulle stå i strid med grundlagen! Vem som helst kan läsa 64 § i riksdagsordningen och där finna att den inte hindrar en sakgranskning i meningen ja eller nej till de vilande förslagen. Av vilket skäl har konstitutionsutskottet vägrat medverka till en sådan behandling?

Så till det område som betänkandet nr 6 har underlåtit att diskutera. Regeringen har velat avskaffa lagrådet som obligatorisk instans för granskning av vissa lagar. Mot den propositionen vände sig de tre icke-socialistiska partierna förra året. Vi har velat ha kvar lagrådet inte bara som en institution som regeringen kan använda när den själv önskar utan som ett organ som genom sina yttranden underlättar den genomlysning av en lagtext som bl. a. riksdagsarbetet bör innebära. Det ökar kontrollen av lagstiftningsarbetet. Det underlättar att finna från juridisk synpunkt olämpliga eller inkonsekventa lagparagrafer. Det kan fästa uppmärksamheten på diskutabla punkter. Det kan kort sagt bidra till en

Onsdagen den
10 februari 1971

---

*Regeringsformens
bestämmelser
om yttrande
från lagrådet*

ökad rättssäkerhet här i landet.

Den instansen skall nu bli frivillig – fakultativ, som det heter. Regeringen skall själv bestämma när lagrådet skall kopplas in.

Man har sagt: Det blir för mycket arbete för de justitieråd och regeringsråd som sitter i lagrådet. Det inkräktar för mycket på annat arbete. – Gentemot detta har visats att någon fortlöpande ökning av väsentligt slag av arbetsuppgifterna för lagrådet knappast har skett. Högsta domstolen och Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare, för att ta ett par remissvar, har också motsatt sig den här förändringen med starka argument.

Skulle det bli en väldig ansvällning av uppgifter för lagrådet, då får man väl tänka sig en omorganisation och kanske en revision av hur lagrådet skall sättas samman för att kunna fylla växande arbetsuppgifter. Anser man att lagrådet är viktigt, då får man naturligtvis ge det resurser för att klara uppgifterna. Men för närvarande verkar det inte som om arbetstrycket skulle vara orimligt stort.

Andra har sagt: Det är konstigt att lagrådet skall yttra sig bara om civil- och kriminallag, kriminallag för krigsmakten, kyrkolag och några andra lagkomplex. Men för t. ex. skattelagar och sociallagstiftning är lagrådet icke en obligatorisk instans. – Ja, den gränsdragningen kan verka och är säkert föråldrad. Men slutsatsen blir väl i så fall att vi bör vidga lagrådets uppgifter till nya områden, inte att begränsa de uppgifter som det redan har.

Man har sagt att regeringen får med en fakultativ granskning större möjlighet att överlämna viktiga lagar till lagrådet. – Ja, men regeringen får också större möjlighet att undgå lagrådet, om man misstänker obekväma kommentarer, om man har bråttom, om man planerat arbetet i departementet illa och om man så mycket som möjligt vill begränsa debatten kring något lagkomplex.

Det är ju regeringens produkt som lagrådet granskar. Då är det inte rimligt att låta regeringen bestämma när den granskningen skall sätta in.

Men huvudskälet för propositionen påstods vara ett principiellt resonemang. Det är ”inte förenligt med en fullt konsekvent parlamentarism att tillförsäkra ett organ som saknar parlamentarisk förankring en ovillkorlig rätt att yttra sig i vissa lagstiftningsärenden”, skrev justitieministern. Det bör, sade han, ”ankomma på regeringen att ensam avgöra hur dess förslag lämpligen bör förberedas och utformas”.

Därmed visade statsrådet Geijer att han har en annan mening om vad parlamentarismen är än den som är den vedertagna. Parlamentarism är ju att regeringen har riksdagens förtroende, att inte riksdagen hellre vill ha en annan regering. Däremot säger den parlamentariska principen i och för sig ingenting om det sätt på vilket man skall bereda ärenden som föreläggs riksdagen.

Det är sant att det är regering och riksdag som beslutar i frågor av det här slaget. Lagrådet har heller ingen beslutanderätt. Det skall bara höras för vissa typer av lagar. Regeringen kan sedan gå emot lagrådet eller följa dess råd, och riksdagen kan göra detsamma. Att få den ytterligare juridiska bedömning av ett lagförslag som den här granskningen innebär har därför ingenting alls med parlamentarismen att göra.

Ändå gjorde justitieministern den här synpunkten till huvudfrågan i sitt anförande i riksdagen förra året. Därför vill jag ställa en fråga till statsrådet Geijer som är närvarande: På vilket sätt strider en obligatorisk lagrådsgranskning mot det parlamentariska styrelseskicket? Vilken definition på parlamentarism vill regeringen använda när man menar att den hittillsvarande laggranskningen är ett hinder för "fullt konsekvent parlamentarism"?

Jag skulle tro att ett uppriktigt svar på den frågan kunde vara av intresse. Regeringen har ofta låtit framskynta att det inte är så viktigt att höra utomstående organ när man beslutar i viktiga angelägenheter. Sedan grundlagsförslaget antogs som vilande förra året har vi fått fler exempel på en sådan attitydförskjutning.

Senast gällde det annonsskatten, ett oerhört viktigt och allvarligt och oprövat förslag. Finansministern har med harm avvisat tanken att det förslaget skulle remissbehandlas. I höstas hade vi ett planärende som gällde principerna för hur den svenska västkusten skulle användas. Man öppnade ett nytt oljecentrum mitt på Bohuskusten. Man kan ha vilken åsikt som helst i sak om fallet Brofjorden -- det hör inte hit. Det viktiga här är att det *inte* blev någon remissbehandling av den genomgripande lösning som regeringen slog fast i ett konseljbeslut och att det inte heller blev någon riksdagsbehandling av det.

På olika plan och på olika sätt demonstrerar de båda frågorna detsamma som förslaget att avskaffa lagrådet som obligatorium. Regeringen vill gärna slippa kontroller, alternativ och debatt *före* besluten, när man misstänker att sådana kontroller, sådana alternativ och sådan debatt kan leda till svårigheter och ökad kritik. Här finns en gemensam tendens som vi har anledning att söka bromsa. Den vilande grundlagsändringen om lagrådets försvagning är ett av uttrycken för regeringens försök att mer än nu styra granskning och kontroller. Av detta och andra skäl yrkar jag att riksdagen förkastar det vilande förslaget att ändra 87 § i regeringsformen.

Herr PETERSSON i Visby (s):

Herr talman! Först vill jag säga några ord om det rent konstitutionella med anledning av de frågor som herr Ahlmark ställde. Även herrar Hernelius och Larsson i Luttra talade om detta.

När man fattar beslut om ändring av grundlag är det första beslutet inte slutgiltigt, utan det skall vila. Folket skall gå till val, och först därefter kan ett grundlagsförslag slutgiltigt antas. När man fattar det första beslutet kan man fastställa olika alternativ, vilka var för sig vilar, för att sedan välja bland dessa för att få fram det som skall bli gällande.

Det finns inga bestämmelser om hur man i riksdagen skall förfara för att ta fram det vilande grundlagsförslaget för beslut. Så sent som i fjol, när vi behandlade frågan om en ny utskottsorganisation, hade grundlagsberedningen varit tveksam om förslaget skulle kunna antas och tillämpas 1971 eller först 1972 med hänsyn till det som skulle hända i inledningsskedet. Regeringen uttalade då att förslaget skulle kunna anmälas av talmannen. Konstitutionsutskottet sade att detta inte var lämpligt därför att det med anledning av en ändrad utskottsorganisation

Onsdagen den
10 februari 1971

---

*Regeringsformens
bestämmelser
om yttrande
från lagrådet*

måste komma följdförfattningar, som ett konstitutionsutskott skulle bereda och förelägga riksdagen. Då det ändå erfordras ett konstitutionsutskott, sade man, bör det också lägga fram detta vilande grundlagsförslag, och därom beslöt riksdagen år 1970.

Praxis har varit att konstitutionsutskottet anmäler de vilande grundlagsförslagen för att riksdagen inte skall glömma dem. För utskottet innebär detta, som det också står i utskottsbetänkandet, en ren expeditionståtgärd och ingenting annat. Som vi har hört här framställs propositioner på antagande eller förkastande. Det är alltså den ordning som gäller.

År 1969 väcktes en motion om postmedlen.

Under åberopande av den motionen har det i år väckts en motion med den meningen att kammaren borde få vetskap om att det rådde delade meningar när det vilande grundlagsförslaget antogs.

Utskottet hemställde 1969 att de väckta motionerna inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. För att någon skugga inte skall falla på talmannen och ingen skall tro att han gjort fel när han remitterat motionerna vill jag påpeka, att om talmannen finner att en motion står i uppenbar strid med gällande grundlag skall han avvisa den. I detta fall, där det alltså inte finns några föreskrifter, kan talmannen knappast säga att motionerna står i uppenbar strid med gällande grundlag. Motionerna har översänts till konstitutionsutskottet. Utskottet kunde ha återlämnat motionerna med yrkande, att de inte skall föranleda någon åtgärd, i ett särskilt aktstycke. Vi gjorde i stället på det sättet 1969 att vi redogjorde för vad utskottet har att befatta sig med när det gäller grundlagsförslag och uttalade att någon särskild åtgärd i anledning av motionerna inte var påkallad därför att talmannen måste ställa proposition på de yrkanden som gjorts i motionerna när han framställer proposition på antagande eller förkastande av de vilande grundlagsändringsförslagen.

Motionsyrkandet kan alltså under alla förhållanden framställas när ärendet ligger på kammarens bord. I samma aktstycke där vi anmälde de vilande grundlagsändringsförslagen hemställde vi därför att motionerna inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Vi hade lika gärna kunnat skriva att motionerna icke kunde föranleda någon riksdagens åtgärd, men vi gjorde alltså en anmälan om det sakliga förhållandet.

På samma sätt har det varit i år. Motionären har också förklarat att hans avsikt enbart varit att fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att detta är en fråga där det rått delade meningar och att utskottsbetänkandet utformats efter lottning, varvid det blivit majoritet för antagande av de vilande grundlagsändringsförslagen. Sådant är alltså förhållandet.

Jag kan hålla med herr Ahlmark om att detta kanske inte är helt tillfredsställande. Vad jag däremot inte kan hålla med om är att man skulle ta upp en sakgranskning av ett vilande grundlagsändringsförslag. Detta kan man ju inte göra på samma sätt som man eljest gör, därför att man har att anta eller att förkasta det förslag som ligger – någon möjlighet därutöver ges inte i sådana här frågor.

Jag skulle kanske kunna instämma med herr Ahlmark på ytterligare en punkt när det gäller hur man skall förfara. Ställningstagandet i frågan

Onsdagen den
10 februari 1971

*Regeringsformens
bestämmelser
om yttrande
från lagrådet*

daterar sig från 1823, då rikets ständer ansåg att en sådan här anmälan borde ske genom konstitutionsutskottet. Detta bekräftades 1830. Sedan har frågan inte alls varit föremål för behandling, och det finns all anledning för grundlagberedningen att ta upp saken – och den kommer att göra det – för att försöka få till stånd någon föreskrift om hur man skall förfara i fortsättningen. Därom råder inget tvivel.

Vad sedan själva sakfrågan angår kan jag också instämma i vad herr Hernelius sade; vi skall inte ha någon repetition av vad som förekom när vi antog det vilande grundlagsförslaget. Men det finns ändå anledning erinra om vad som förevarit.

Det utarbetades en promemoria om lagrådsgranskning, och det skedde av två anledningar. Den ena var att tillväxten av antalet lagar var så stor att det förelåg svårigheter att få fram de lagförslag man önskade till riksdagen inom rimlig tid. Den andra anledningen var att det finns föreskrifter om vilka lagar som skall granskas av lagrådet, men förändringen i samhället har gjort att vi fått en helt ny lagstiftning som inte omfattas av den obligatoriska laggranskningen. Därför utreddes hela frågan och förslag sändes ut på remiss. Yttranden inkom i vanlig ordning, och därefter sändes ärendet till grundlagberedningen, som hade att yttra sig över förslaget. Jag kan omtala att herr Hernelius var förhindrad närvara när beredningen behandlade detta ärende.

Grundlagberedningen uttalade då enhälligt att det förslag som lagts fram, innebärande att man skulle övergå till en fakultativ lagrådsgranskning, var en lämplig anordning. Beredningen ville också vinna erfarenhet av den anordningen för sitt fortsatta arbete. I likhet med övriga författningsfrågor kommer också denna fråga att uppmärksammas av grundlagberedningen.

Det är mot den bakgrunden som regeringen har lagt fram detta förslag, som alltså har tillstyrkts av en enhällig grundlagberedning, i vilken det finns företrädare för de olika politiska partierna. Jag vill också i sammanhanget erinra om att vi hade en debatt i andra kammaren, där en av beredningens ledamöter deklarerade varför han ställde sig bakom förslaget. Det var inte heller svårt för utskottet att följa regeringens förslag, sådant det kom till synes i det vilande grundlagsförslaget.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag att det vilande grundlagsförslaget i konstitutionsutskottets förevarande betänkande nr 6 måtte av riksdagen antagas.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord om det som herr Georg Pettersson sade om den formella behandlingen.

Det är riktigt att det här gäller att säga ja eller nej till de vilande förslagen. Det underströk jag själv sju eller åtta gånger för att inte bli missförstådd. Men det säger ingenting om huruvida utskottet skall göra en sakgranskning före det andra beslutet i meningen ja eller nej till de vilande förslagen.

Nu säger herr Pettersson i Visby att vi inte skall ha någon utskottsbehandling, och han åberopar i sammanhanget vad som förekom 1823 och 1830. Ja, det är riktigt att det finns en praxis från

ståndsriksdagen. Men den bröts 1969. Och det viktiga här är att i 64 § riksdagsordningen står ingenting om detta. Utskottet har därför full frihet att göra en sakgranskning, om utskottet så önskar.

Sedan sade herr Pettersson att talmannen hade all rätt att remittera motionerna till konstitutionsutskottet, ty det fanns ingenting grundlagsstridigt i dem. Jag instämmer helt och fullt i det. Motionerna är legala. Men därför borde också konstitutionsutskottet ha betraktat dem som berättigade och genomfört en sakgranskning av deras krav. Och det borde ha skett av de tre skäl som jag angav och som utskottets ordförande inte hade ett ord att säga om.

Vi har för det första nu en ny riksdag och ett nytt utskott. De bör få säga sitt i denna fråga.

För det andra har vi nu en ny beslutssituation, där inga ändringar, kompromisser eller omformuleringar är tillåtna, utan man skall säga ja eller nej till det vilande förslaget. Där bör utskottet få ta ställning.

För det tredje bör allmänheten och riksdagens ledamöter få den vägledning i förväg som ett utskottsbetänkande ger.

På en punkt kan jag dock hålla med herr Pettersson i Visby; det som skett är inte tillfredsställande. Därför får vi nu hoppas att grundlagberedningen ser till att de här frågorna blir lösta på ett sätt som garanterar en sakgranskning inför det andra beslutet.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! Underskattar inte herr Ahlmark riksdagsledamöternas förmåga att bilda sig en uppfattning och ta ståndpunkt i dessa frågor utan att vägledas av ett nytt utskottsulåtande, där man på nytt redovisar argumenten från 1970?

Jag känner mina riksdagskamrater – detta gäller inte minst de nyvalda – såsom synnerligen ambitiösa när det gäller att skaffa sig en uppfattning i de olika ärendena. Utskottsbetänkandena med motionerna finns, och fjolårets utskottsulåtanden, som det hette på den tiden, med alla reservationer finns också tillgängliga för den som vill ta reda på hur det ligger till. Man får dessutom förutsätta att dessa frågor har diskuterats inom riksdagsgrupperna. Det finns därför egentligen ingenting att vinna på en ny sakgranskning och en upprepning av argumenten.

Dessutom kommer det så småningom ett förslag från grundlagberedningen. Vi får då ta ställning till det och därvid bestämma hur vi skall ha det i fortsättningen när det gäller dessa frågor.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Herr Pettersson i Visby nämnde i sitt anförande att grundlagberedningen i ett remissyttrande enhälligt tillstyrkt att den obligatoriska lagrådsgranskningen på försök skulle avskaffas. Det är riktigt att så skedde.

Eftersom jag är expert i grundlagberedningen och tillika suppleant för en av ledamöterna vill jag emellertid deklarerat att jag i grundlagberedningen för min del motsatte mig detta förslag. Jag fick emellertid inte beredningens tillåtelse att i yttrandet anmäla min avvikande mening och gjorde det därför i stället till grundlagberedningens protokoll.

Onsdagen den
10 februari 1971

*Regeringsformens
bestämmelser
om yttrande
från lagrådet*

Jag vill alltså för min egen del här ha sagt ifrån att jag redan vid grundlagberedningens behandling av remissfrågan motsatte mig förslaget att avskaffa den obligatoriska lagrådsgranskningen.

När det gäller argumenten för den ståndpunkten kan jag på alla punkter instämma i vad herr Ahlmark har anfört. Jag skall därför inte förlänga debatten med att upprepa dessa argument.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! När denna fråga behandlades vid förra årets riksdag hade jag tillfälle att utveckla min syn på den. Det skall jag nu inte upprepa; den har inte undergått några förändringar under den sommar och den höst som förflutit.

Det är riktigt, som herr Ernulf påpekat, att han hade en annan mening inom grundlagberedningen. Men folkpartiets företrädare herr Lundström anmälde ingen avvikande mening.

Vad som föranledde mig att nu begära ordet var emellertid herr Ahlmarks anförande i dess första del. Han lät förstå att konstitutionsutskottets ordförande vägrade att låta utskottet rösta om sakbehandlingen. Min minnesbild är en annan. Det blev en allmän diskussion om förfaringsättet inom utskottet. Motionären herr Hernelius kom till samma mening som vi andra. Herr Ahlmark och herr Molin hade en avvikande mening. Men någon formell propositionsvägran förekom inte. Jag tror att det är riktigt och lämpligt att det sägs här i kammaren.

Emellertid finns här en praxis som visat sig vara mycket fast. Låt mig bara få erinra om ett exempel. Vid 1933 års riksdag uppkom inom konstitutionsutskottet frågan om rätt att foga reservation till ett memorial om vilande grundlagsändring. Då förklarade utskottet att det ansåg sig böra "vidhålla hittillsvarande praxis och sålunda medgiva särskilt yttrande eller reservation vid ifrågavarande memorial endast i fall yttrande eller reservation avsåge någon av utskottet i memorialet uttalad egen uppfattning och sålunda ej rörde grundlagsändringarnas sakliga innehåll".

Vad som inträffade 1969 utgör inget avsteg från detta. Det skedde ingen realbehandling vid det tillfället. Det står uttryckligen i konstitutionsutskottets memorial nr 2 år 1969: "Någon särskild åtgärd i anledning av motionerna är därför inte påkallad." Och så hemställer utskottet i klämman att motionerna inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

I år har konstitutionsutskottet använt sig av ungefär samma skrivsätt, och betänkandet mynnar ut i samma yrkande även nu. Det hänger samman med att man allmänt uppfattar detta som en expedition från KU:s sida.

Jag har sett något på litteraturen i detta hänseende. I sitt stora verk om riksdagens utskottsväsende karakteriserade Herbert Tingsten KU:s åtgärd i detta hänseende som en expeditionsåtgärd. När Nils Stjernquist för några år sedan på nytt behandlade denna ämnesgrupp hade han samma uppfattning: KU skulle endast redovisa att det fanns vilande grundlagsändringsförslag.

Fråga är om man nu skall ändra praxis. Självfallet finns det möjlighet

att göra det. Men, herr talman, jag anser att det är fel att göra detta medan grundlagberedningen arbetar med denna fråga. Det kan inte vara rimligt att under detta arbete plötsligt improvisera en ny praxis.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tror att herr Johansson i Trollhättan minns fel när han säger att någon propositionsvägran icke förekom. Jag yrkade två eller tre gånger att utskottet skulle genomföra en sakgranskning. Ordföranden sade med litet olika formuleringar att han inte ville ställa proposition på ett sådant yrkande. Efter en del segdragningar förklarade jag, att eftersom ordföranden vägrade att ställa proposition på mitt yrkande, så tvingades vi att nöja oss med ett särskilt yttrande. Det är min säkra minnesbild av vad som inträffade.

Så till den viktigare saken om lagrådet. Justitieministern har varit påtagligt tyst i denna debatt. Han påstod ändå förra året i första kammaren: "Modern parlamentarism innebär, som jag förstår den, bl. a. att den högsta styrande makten, dvs. regeringen, är underkastad kontroll endast av riksdagen. — — — Det stämmer inte med våra parlamentariska principer att ett expertorgan utan politisk förankring kommer in obligatoriskt i lagstiftningsproceduren sedan riksdagen tagit ställning till frågan."

Till detta vill jag säga tre saker, och jag vore glad om statsrådet Geijer ville tala om vilken definition av ordet "parlamentarism" som regeringen numera tillämpar.

Regeringen är underkastad *kontroll* av många krafter utanför riksdagen — partierna (inte minst det egna), pressen och massmedia över huvud taget, organisationer och mycket annat. Regeringen är inte alls underkastad kontroll "endast" av riksdagen.

Men det är bara riksdagen som *beslutar* om kontrollen i den meningen att riksdagen kan tvinga ett statsråd eller hela regeringen att avgå. Beslutsfunktionen i kontrollfrågan ligger exklusivt hos riksdagen. Lagrådet har inte någon sådan beslutsmöjlighet. Lagrådet är rådgivande. Man kan strunta i det eller godta dess invändningar.

Men *obligatoriet* då? Är inte obligatorisk lagrådsgranskning oparlamentarisk? Nej, lagrådet är på sätt och vis en del av riksdagens kontrollmakt. Inte formellt — men i praktiken ger lagrådet riksdagen hjälp genom sin granskning av regeringens förslag. Det blir en ytterligare genomlysning och en större garanti för att man inte har förbisett något som borde ha granskats. Om lagrådet dels tjänstgör som en hjälp åt regeringen, dels som ett stöd åt riksdagen vid riksdagsbehandlingen, är det väl ändå omöjligt att säga, att det strider mot "modern parlamentarism".

Därför vill jag fråga justitieministern, hur han egentligen ser på riksdagens kontrollmakt. Inser inte statsrådet att lagrådet kan tjänstgöra som ett ytterligare stöd för riksdagen och därmed, om man så vill, stärka den parlamentariska kontrollen? En kontroll utförd av utomstående experter, som inte har någon beslutsrätt, kan inte strida mot parlamentarismen.

Nr 22

Onsdagen den
10 februari 1971

*Regeringsformens
bestämmelser
om yttrande
från lagrådet*

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Georg Pettersson och herr Hernelius har framhållit att detta är så att säga en fortsättning på den debatt som vi hade förra våren i denna fråga och att det inte kan vara praktiskt att man upprepar den debatten ännu en gång.

Det är klart att nya synpunkter och ändrade värderingar kan komma fram, men jag vill för min del här bara deklarerera, att jag inte har något att tillägga till det som jag förra året yttrade i riksdagen i denna fråga. Inte heller när det gäller herr Ahlmarks fråga har jag alltså något att tillägga utöver det som då sades och som finns i kammarens protokoll.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Herr Hernelius har genom att väcka motioner om ett förkastande av de vilande grundlagsförslagen avsett att ge kammarens ledamöter möjlighet att i förväg utläsa, om delade meningar förekommer eller inte.

Herr Ahlmark och jag har i konstitutionsutskottet föreslagit att utskottet skulle yttra sig över de vilande förslagen till grundlagsändringar för att därigenom på samma sätt ge kammarens ledamöter en uppfattning om de olika meningar som har förekommit.

Herr Johansson i Trollhättan hänvisade till den statsteoretiska litteraturen och försökte därur dra den slutsatsen att det skulle föreligga någon sorts legala hinder för det förfarande som herr Ahlmark och jag har föreslagit. Enligt min mening föreligger inte några sådana legala hinder, och det var därför som jag begärde ordet.

Herr Hernelius gör i sin motion det fundamentala påpekandet att det inte finns något formellt hinder för konstitutionsutskottet att föreslå riksdagen att anta eller förkasta de vilande förslagen. Däremot har praxis varit att de vilande grundlagsförslagen bara anmälts till riksdagen.

Vad som är speciellt i dagens ärende är att motioner har väckts med anledning av de vilande förslagen. Dessa motioner har hänvisats till konstitutionsutskottet och måste behandlas i utskottet, såvitt man inte i skrivelse till riksdagen påkallar en prövning i kammaren av frågan om motionerna skall behandlas eller inte. Konstitutionsutskottet har inte ifrågasatt någon sådan återremiss av herr Hernelius' motioner och har således avsett att låta beredningen av motionerna ske inom utskottet.

Så skedde också i konstitutionsutskottets memorial nr 2 år 1969 vid behandling av ett vilande grundlagsförslag rörande upphävande av postmedlens egenskap av bevillning. Utskottet fann då att motionerna inte gav anledning till något nytt uttalande i sakfrågan. Detta innebär självfallet att motionerna då – 1969 alltså – faktiskt sakbehandlades. Det hade ju stått utskottets ledamöter fritt att i stället påyrka en skrivning som innebar ett nytt uttalande i sakfrågan, dvs. att det vilande grundlagsförslaget skulle förkastas. I analogi härmed borde givetvis också ledamöterna i 1971 års konstitutionsutskott under utskottets behandling ha möjlighet att yrka bifall till de motioner som då behandlades.

Det föreligger därför, herr talman, enligt min uppfattning inga konstitutionella hinder för att företa den sakprövning som har föreslagits av herr Ahlmark och mig. Praxis har varit enhetlig fram till 1969, och

därefter bröts den. Det är således helt och hållet fråga om ett lämplighetsavgörande, och på den punkten delar jag herr Ahlmarks synpunkter om det lämpliga i att det föreligger ett utskottsutlåtande som redovisar de olika uppfattningar som finns i frågan.

Jag vill till sist säga att jag också en liten smula har rådfrågat den konstitutionella expertisen, både personligen och via litteraturen, och jag har därvid inte funnit någonting som strider mot den uppfattning som jag här har givit uttryck för.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! En kort replik!

Konstitutionsutskottets ordförande herr Pettersson åberopade ett yttrande från grundlagberedningen. Jag vill bara tillägga att den motive-ring som grundlagberedningens i yttrandet deltagande ledamöter åberopa-de var en annan än den som återfanns i propositionen. Detta finns dokumenterat i 1970 års debatter, och jag vill bara hänvisa till protokollen från dessa.

Sedan vill jag beklaga att huvudfrågan har kommit att drunkna i diskussionen om vad som förekommit 1823, 1830, 1969, 1970 och 1971. Det är formalia – och det är viktiga ting när det gäller grundlagsfrågor; de är inte på något sätt oväsentliga. Om de är mindre viktiga den här gången än tidigare, beror detta givetvis främst på att hela vår regeringsform ligger i stöpsleven. Vi får alltså tillbaka frågan, och det är kanske därför inte skäl att ägna alltför stor möda åt olika statsvetenskapliga och statsrättsliga synpunkter, vilka som bekant kan anläggas i många riktningar.

Det väsentliga är emellertid huvudfrågan, om kammarmajoriteten skall ta bort den säkerhetsmekanism för den enskildes rättsskydd som lagrådets granskning utgör, genom att bifalla förslaget till grundlagsändring.

Justitieministern avböjde debatt i sak i dag. Han åberopade sina tidigare inlägg i frågan. Detta är hans rättighet, och han har givetvis möjlighet att göra det. Man kan då göra den reflexionen, att justitieministern och regeringen i denna sak förlitar sig mindre på argumenteringen än på voteringen.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag håller med herr Hernelius om att vi nu diskuterar en detalj i den stora helheten, men den stora debatten förde vi ju i fjol, och då hade vi tillfälle att utveckla våra uppfattningar.

Nu har herr Ahlmark och herr Molin velat införa en ny praxis medan grundlagberedningen arbetar. Det är därför naturligt att vi också tar upp detta perspektiv på ärendet.

Då vill jag konstatera – i anslutning till herr Molins jungfrutal, som jag med intresse lyssnade till – att jag aldrig har hävdat att det föreligger legala hinder. Inte heller jag kan finna några sådana vare sig i grundlagen eller i litteraturen kring denna. Men det har utbildats en fast praxis, och min argumentation är att denna praxis inte bör brytas just nu när grundlagberedningen håller på att arbeta med detta komplex.

Också på två andra punkter har jag en annan mening än herr Molin.

Onsdagen den
10 februari 1971

*Tryckfrihets-
förordningens
bestämmelser om
skymfande av
rikssymbol m. m.*

Enligt min mening bröts inte denna praxis 1969 – det förekom ingen sakbehandling 1969 inom utskottet.

Inte heller på en annan punkt kan jag dela herr Molins uppfattning. Att en motion har väckts här är egentligen en ganska ovidkommande sak. Av herr Hernelius' anförande framgår att han velat göra detta som en tjänst åt kammarens ledamöter för att tala om att det blir votering. Det kunde dock ha inträffat att konstitutionsutskottet behandlat grundlagfrågan före den allmänna motionstidens utgång; det finns inga lagliga hinder för konstitutionsutskottet att göra detta. Då hade man efteråt fått anmäla att denna fråga redan tidigare varit föremål för behandling. Det centrala är nämligen här inte motionen utan det vilande grundlagsförslaget, och det är just i fråga om behandlingen av detta som man enligt min mening nu inte bör skapa en ny praxis.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs dels på antagande av det anmälda grundlagsändringsförslaget, dels på förkastande av detsamma, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren antar det genom konstitutionsutskottets betänkande nr 6 anmälda förslaget till grundlagsändring röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren förkastat ifrågavarande förslag.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 169

Nej 158

Avstår – 1

Kammaren hade alltså antagit det vilande grundlagsändringsförslaget.

Genom detta beslut ansågs utskottets hemställan under punkten 2 besvarad.

Utskottets anmälan under punkten 1 lades till handlingarna.

§ 10 Tryckfrihetsförordningens bestämmelser om skymfande av rikssymbol m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 7, dels med uppgift på ett vilande förslag till grundlagsändring, avseende tryckfrihetsförordningens bestämmelser om skymfande av rikssymbol m. m., dels i anledning av motion i detta ämne vid årets riksdag.

Vid 1970 års riksdag antogs som vilande ett förslag till ändrad lydelse av 6 kap. 2 §, 7 kap. 4 § samt 10 kap. 10 och 12 §§ tryckfrihetsförordningen, enligt vilka bl. a. straffbestämmelserna för skymfande av rikssymbol, brott mot trosfrihet samt sårande av tukt och sedlighet skulle utgå.

Under den allmänna motionstiden vid årets riksdag väcktes av herr Hernelius motionen nr 535 med hemställan att riksdagen förkastade de förra året som vilande antagna förslagen till ändringar i tryckfrihetsförordningen angående 1. skymfande av rikssymbol, 2. brott mot trosfrid samt 3. sårande av tukt och sedelighet.

Utskottet hade i detta betänkande

1. anmält det vilande förslag till ändring av 6 kap. 2 §, 7 kap. 4 § samt 10 kap. 10 och 12 §§ tryckfrihetsförordningen, som framgick av bilaga till utskottets betänkande,
2. hemställt att motionen nr 535 – under hänvisning till vad i betänkandet anförts – inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! De principiella reflexioner som gjordes i anknytning till behandlingen av föregående betänkande är desamma som för detta, och jag behöver därför inte upprepa dem. Likaledes är reflexionen om önskvärdheten av samstämmighet i fråga om grundlagsändringar oförändrad och noterandet att regeringen vid tre tillfällen i följd avvek från denna goda sedvänja.

Det lagkomplex som nu är under behandling rymmer olika ting. Bland annat föreslås att straffbestämmelserna för skymfande av Sveriges flagga eller vapen eller annat dess höghetstecken liksom också straffbestämmelserna för skymfande av främmande makts flagga, vapen eller annat dess höghetstecken skall bortfalla.

Jag skall inte fördjupa mig i den sidan av saken så mycket utan vill bara säga att vad vi här sysslar med är ju en fråga om vanlig hyfs och anständighet. Men det är inte bara det, utan det är också en fråga om förhållandet till främmande makt. Om Sverige till skillnad från flertalet andra västeuropeiska länder avskaffar straffbestämmelserna i sådana här sammanhang, ställer vi oss på sätt och vis utanför en kulturbedömning som gäller utanför våra gränser. Dessa straffbestämmelser har inte lång tradition i svensk rätt, men de finns i alla fall där sedan en tid. Händelser under de senaste åren har också visat att behovet av sådana bestämmelser finns. Jag vill erinra om att det inte var många månader sedan ordet lymlar uttalades från regeringsbanken i det förra riksdagshuset i samband med förehavanden av denna art.

Den andra delen berör trosfriden. Enligt förslaget skall "skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat här i riket verksamt trossamfund hålles heligt" i fortsättningen icke straffbeläggas. Det har ansetts som en inskränkning i yttrandefriheten.

Jag har svårt att anse detta vara en inskränkning i yttrandefriheten när det är fråga om skymfande, och jag vill föreslå att kammarens ledamöter tittar litet på betänkande nr 5 som vi nyss antagit. Vi har genom det beslutet infört straffbestämmelser för "missaktning" – alltså betydligt mindre kraftigt – "för folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg, av visst nationellt eller etniskt ursprung eller med viss trosbekännelse". Man kan visserligen säga att det i det ena fallet gäller ett kollektiv och i det andra

*Tryckfrihets-
förordningens
bestämmelser om
skymfande av
rikssymbol m. m.*

fallet en individ, men även individer ingår i ett kollektiv, varför denna invändning enligt min mening inte har bärkraft.

Jag har, herr talman, svårt att inse att det inte skulle vara befogat att i svensk rätt fortfarande ha kvar straff för skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat här i riket verksamt trossamfund hålles heligt.

Den tredje ändringen, och den som tilldragit sig den största uppmärksamheten i den allmänna debatten, rör pornografin, nämligen borttagandet av straffet för "förfarande som sårar tukt och sedlighet". Vad vi nu behandlar gäller alltså tryckt skrift, det övriga lagkomplexet har behandlats tidigare.

När denna fråga behandlades 1970 var kritiken främst riktad mot att justitieministern med frångående av vederbörande kommittés förslag hade vägrat att ingå på en så att säga yttre och inre gräns. Den verksamma kommittén hade föreslagit att man skulle ha en yttre gränslinje som i stort sett skulle dras så att den som genom sedlighetssårande eller uppenbart förräande framställning kränkte den allmänna känslan för anständighet skulle kunna råka ut för straff. Den gränsen tog justitieministern bort. Det blev med andra ord fritt fram för praktiskt taget allting. Lagrådet, det nyss diskuterade, vars obligatoriska funktion nu har fallit med elva rösters majoritet – jag fick rätt i min förutsägelse om voteringen, herr justitieminister – hade avstyrkt en sådan frihet och hade även gjort ett tillägg i fråga om den allmänna ordningsstadgan, till vilket jag skall återkomma.

I en moderat reservation inom konstitutionsutskottet uttalades 1970 vissa farhågor för vad som skulle komma att hända. Det sades i reservationen 2 till konstitutionsutskottets utlåtande nr 39: "I fråga om föreställning på enskilt område skulle det bli straffritt att mot betalning för publik arrangera samlag, förevisning av sexuella perversiteter eller våldsscener av sadistisk karaktär. T. o. m. föreställningar av denna art, speciellt arrangerade för ungdomar, skulle bli straffria."

Jag kan endast med beklagande konstatera att dessa farhågor har besannats, och jag skall inte inlåta mig på någon dokumentation i ämnet utan hänvisar till annonsspalterna i flera av våra dagliga tidningar. Var och en som ser dessa annonser kan konstatera att utvecklingen har gått i den riktning som reservanterna 1970 befarade. Det har även blivit större utrymme för sadism, masochism och våld i detta sammanhang, alltså företeelser som allmänt ansågs böra ligga utanför denna yttre gräns av tillåtlighet.

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig i argumentationen utan endast föreslå att riksdagen måtte förkasta de förra året som vilande antagna förslagen till ändringar i tryckfrihetsförordningen angående 1) skymfande av rikssymbol, 2) brott mot trosfrid och 3) sårande av tukt och sedlighet.

Jag skall möjligen göra ett tillägg, nämligen att om riksdagen skulle förkasta dessa förslag, skulle det betyda att den nuvarande ordningen består i fråga om tryckt skrift. Är det någon som tycker att vi känner oss hämmade av nuvarande regler i fråga om yttrande- och tryckfrihet i dessa sammanhang? Är det någon som kan påstå att de bestämmelser som i dag finns utgör band och hinder för den enskildes verksamhet på detta

område? – Knappast.

Jag skall härefter återkomma till frågan om ordningsstadgan. Lagrådet föreslog att en särskild bestämmelse skulle införas, enligt vilken man skulle ha vissa möjligheter att ingripa mot föreställningar av viss art. Justitieministern avvisade denna tanke men tillfogade till sitt ställningstagande en mening, vilken hade den innebörden att man, om förhållandena skulle bli svårartade eller oeffterrättliga – jag minns inte hur orden föll – skulle kunna ta upp frågan till omprövning. Jag skulle vilja be justitieministern att studera annonsspaltarna i vissa dagliga tidningar för att se om inte tiden redan är inne för en omprövning av ståndpunktstagandet till en sådan bestämmelse.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 7 upptas tre vilande grundlagsändringsförslag, nämligen beträffande 6, 7 och 10 kap. tryckfrihetsförordningen. Då dessa förslag enligt uppgift från kammarpresidiet kommer att ställas under gemensam proposition – vilket jag för min del finner beklagligt – vill jag nu helt kort motivera mitt ställningstagande vid den kommande omröstningen. Någon utförligare motivering i sak kan det här inte bli tal om. I det avseendet vill jag hänvisa till fjolårets behandling av frågorna och för mitt eget vidkommande till mitt anförande i debatten i andra kammaren den 28 maj 1970.

Vad först gäller skymfande av rikssymbol kommer jag – i enlighet med mitt ställningstagande i fjol – att rösta för ett förkastande av ändringsförslaget och går således emot propositionens förslag om upphävande av straffskyddet för rikssymboler.

Den andra frågan gäller brott mot trosfriden. Jag yrkar avslag på propositionens förslag om upphävande av 7 kap. 4 § punkt 13 tryckfrihetsförordningen. Vid fjolårets behandling av frågan hade vi från vårt håll i motioner och i reservation ställt yrkande om ny lydelse av punkten 13 enligt följande: ”brott mot religionsfriheten genom skymfande av sådant som enligt annans trosuppfattning hålles heligt”. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle punkten om särskilt skydd för trosfriden utgå. Jag yrkar sålunda på förkastande av den föreslagna ändringen.

Beträffande den tredje frågan, om sårande av tukt och sedlighet, föreslår Kungl. Maj:t att detta skall upphöra att vara ett tryckfrihetsbrott. Också i detta avseende hade vi i fjol väckt motioner – herr Ernulf och jag själv m. fl. – där det framhölls att det mot bakgrunden av den hittillsvarande utvecklingen bör finnas en yttersta gräns för vad som skall få förekomma. Detta var ju också utredningskommitténs majoritets mening. Denna uppfattning delades också av flertalet remissinstanser. Även lagrådet hade avstyrkt ändring.

Vårt förslag i fjol till lydelse av punkten 14 var följande: ”kränkande av den allmänna känslan för anständighet genom grovt sedlighetssårande eller uppenbart förråande innehåll”.

Samhället bör enligt min mening klart avvisa grovt förråande former av pornografi – och detta inte bara genom förbud mot skyltning och utsändning till enskilda utan rekvisition, vilket förbud naturligtvis i och för sig är en förbättring. Det förslaget skulle ha stötts av mig och

Nr 22

Onsdagen den
10 februari 1971

---

*Tryckfrihets-
förordningens
bestämmelser om
skymfande av
rikssymbol m. m.*

*Tryckfrihets-
förordningens
bestämmelser om
skymfande av
rikssymbol m. m.*

åtskilliga andra, om voteringen varit uppdelad på de olika punkterna.

Med den uppläggning som ärendet nu har fått yrkar jag, herr talman, på förkastande av ändringsförslagen i samtliga tre punkter.

Herr PETTERSSON i Visby (s):

Herr talman! Vi bör kanske erinra oss att när den här frågan behandlades i fjol gällde det stora avsnittet huvudsakligen brottsbalken, som första lagutskottet hade att yttra sig över, och där blev det en del ändringar. Konstitutionsutskottet behandlade ärendet med avseende på tryckfrihetsförordningen. Visst hade vi i konstitutionsutskottet en rätt omfattande debatt i ärendet men när frågan kom till kamrarna var det faktiskt det som hänförde sig till brottsbalken som dominerade.

Man får väl betrakta detta frågekomplex som en enhet. Om riksdagen nu skulle förkasta det vilande grundlagsförslaget uppstår ett något underligt förhållande med hänsyn till det beslut som fattades förra året efter förslag från första lagutskottet.

Herr talman! Jag ber att få hemställa att kammaren måtte anta detta vilande grundlagsförslag.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Som ledamot av en statlig kommitté har jag varit med om att lägga fram förslag till ändring av reglerna om straff för brott mot trosfrid och för pornografiska alster. Jag anser alltså att dessa stadganden inte är bra som de är nu.

Regeringen följde emellertid inte kommitténs förslag utan lade fram ändringsförslag, som jag för min del finner innebära en försämring, inte bara i förhållande till kommitténs förslag utan också i förhållande till gällande rätt. I valet mellan det vilande grundlagsförslaget och nu gällande regler föredrar jag alltså de sistnämnda. Följaktligen kommer jag att rösta för ett förkastande av det vilande grundlagsförslaget.

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! När det här förslaget diskuterades i fjol, fann jag motiveringarna för de ändringar som då föreslogs vara ytterligt svaga beträffande alla dessa frågor. Om vi avskaffar de bestämmelser som nu finns, kan man ju befara ytterligare sänkning av nivån i massmedia.

Från centerpartiets sida väcktes förra året motioner och avgavs reservationer på samtliga dessa punkter, varvid yrkades avslag på de föreslagna ändringarna. I konsekvens med det hemställer jag att kammaren måtte förkasta det nu föreliggande grundlagsändringsförslaget.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Låt mig liksom övriga talare hänvisa till det anförande som jag höll i andra kammaren när denna fråga behandlades vid 1970 års riksdag. Jag sade då att yttrandefrihet och tryckfrihet är omistliga värden i en demokrati, men att detta inte hindrar att vissa begränsningar i dessa friheter kan vara nödvändiga. Men den som vill inskränka yttrandefriheten eller tryckfriheten måste kunna anföra synnerligen starka skäl för detta. Det är han som har bevisbördan. Denna principiella syn är ett

grundläggande element i min liberala samhällsåskådning. Med den motiveringen stödde jag i föl förslagen att avskaffa de lagparagrafer som gäller brott mot trosfriden, särande av tukt och sedlighet och skymfande av rikssymbol.

Jag ansåg inte att de som ville behålla paragraferna i nuvarande eller något ändrad lydelse hade framfört tillräckligt starka skäl för de inskränkningar av yttrandefriheten som det gäller. Det hade inte heller gjorts troligt att det med hjälp av denna lagstiftning skulle vara möjligt att åstadkomma den tolerans, den hänsyn till andras uppfattning, den goda smak, eller säg gärna anständighet, och det goda omdöme i opinionsyttringar som flertalet medborgare önskar. Dessa värden måste främjas med andra metoder än genom de förbudsregler som det här gäller.

Herr talman! Det kanske är en självklarhet, men jag framhöll ändå att detta försvar för yttrandefriheten ingalunda innebär att man solidariserar sig med innehållet i eller formen för de framställningar som kan förekomma inom ramen för denna yttrandefrihet. Det framgår ju bl. a. av att sådana yttringar ofta är inbördes motstridande. Jag anknöt till det exempel som flera gånger nämndes i debatten förra året, nämligen att Svenska kyrkans centralråd i sitt remissyttrande tillstyrkte förslaget om upphävande av bestämmelsen om brott mot trosfrid. Det innebär självfallet inte att centralrådet solidariserar sig med de angrepp som nu kan förekomma mot det som av skilda trossamfund hålles heligt. Det innebär bara att centralrådet anser att sådana angrepp bör få framföras.

Intet har inträffat som ändrat min inställning. Tvärtom finner jag det än mer motiverat i dag att stödja förslagen, eftersom det enda tänkbara alternativet nu är ett förkastande, dvs. att de nu gällande paragraferna bibehålls oförändrade. Något alternativ som innebär endast en mindre liberalisering föreligger inte nu.

Herr talman! Med dessa ord har jag bara helt kort velat motivera varför jag ansluter mig till samtliga vilande grundlagsändringsförslag som anmäles i konstitutionsutskottets betänkande nr 7.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag kan ansluta mig till herr Romanus' principiella deklaration om att den som vill inskränka tryckfriheten är skyldig att ge motivering för detta. Men jag skulle möjligen till denna deklarationen foga ännu en. Den som vill vidga tryckfriheten i ett land där denna är mera garanterad och mera tillämpad än i praktiskt taget något annat land i världen bör kanske också ha en motivering, innan han raserar de få murar som finns kvar.

Jag skulle faktiskt vilja fråga justitieministern ... det gäller både trosfrid och pornografi: Är justitieministern nöjd med läget i dag? Är justitieministern så missnöjd att han vill rasera de få barriärer som finns kvar? Så måste innebörden av förslaget i dag tolkas.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 22

Onsdagen den
10 februari 1971

*Tryckfrihets-
förordningens
bestämmelser om
skymfande av
rikssymbol m. m.*

*Försök med
förbud att tala
från manuskript
i riksdagen*

Propositioner gavs dels på antagande av det anmälda grundlagsändringsförslaget, dels på förkastande av detsamma, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hernelius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren antar det genom konstitutionsutskottets betänkande nr 7 anmälda förslaget till grundlagsändring röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren förkastat ifrågavarande förslag.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hernelius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 184

Nej – 128

Avstår – 12

Kammaren hade alltså antagit det vilande grundlagsändringsförslaget. Genom detta beslut ansågs utskottets hemställan under punkten 2 besvarad.

Utskottets anmälan under punkten 1 lades till handlingarna.

§ 11 Försök med förbud att tala från manuskript i riksdagen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 8, i anledning av motion om förbud att tala från manuskript i riksdagen.

I detta betänkande behandlades motionen nr 4 av herr Sjöholm, vari hemställdes, att riksdagen beslutade att åt talmanskonferensen uppdra att anordna försök med förbud mot manuskript vid överläggningar i riksdagen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen nr 4.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Vi skall nu sänka oss till mer triviala men praktiskt nog så viktiga frågor.

Alla vettiga människor i detta land är väl eniga om att man bör ändra riksdagens arbetsformer, försöka banta debatterna, göra inläggen kortare och kanske framför allt få debatten att likna en debatt och inte vara en parad av fraser som glider förbi varandra från ett manuskript.

Allt fler torde också vara eniga om att det är manuskripten som bär skulden till att läget är så otillfredsställande som det är. Bl. a. är det mycket anmärkningsvärt att de talmän som avgår ständigt brukar erinra om olägenheterna med det myckna innantilläsanget från manuskript. Det gjorde både talman Fridolf Thapper och talman Erik Boheman när de avgick, två personer vilkas omdömesgillhet står ovanför all debatt. De ondgjorde sig över detta; talman Boheman t. o. m. i så pass drastiska ordalag att han mer eller mindre ursäktade de ledamöter som kunde somna in vid prasslet från manuskripten i talarstolen.

Nu har jag alltså dristat mig att ytterligare en gång väcka en motion om att man skulle pröva ett förbud mot manuskript. Men, herr talman – och det tycker jag är rätt allvarligt – den motionen har blivit helt felrubricerad. I utskottets betänkande står att motionen skulle avse förbud att tala från manuskript. Någon sådan motion har jag inte väckt, och det tänker jag inte heller göra. Jag har väckt en motion om att man på försök skulle tillämpa förbud mot manuskript för att se hur den metoden skulle slå ut. Emellertid är det väl inte så lätt att rubricera 1 200 motioner rätt, så det kan vara förklarligt att det blir fel på en och annan punkt.

Nu säger konstitutionsutskottet – faktiskt utan ett enda sakskäl – att man inte kan anta ett sådant här förslag, för det skulle inte vara rimligt. Man avfärdar det hela med en klyscha som inte förpliktar till någonting. Det som är orimligt är att ett utskott kan bete sig på det sättet. Varför skulle ett förbud mot manuskript vara orimligt? I det engelska parlamentet har man en sådan regel, och i den tyska förbundsdagen förekommer den också. Där fungerar det bra; ingen har sagt någonting annat. Ändå påstår utskottet att det skulle vara orimligt om man här i den svenska riksdagen bara prövade en sådan regel efter talmanskonferensens skön. Talmannen kunde då någon gång – exempelvis vid besvarandet av enkla frågor – säga: "Nu kan vi pröva hur det går utan manuskript." Gick det dåligt fick vi ju sluta, men gick det bra kunde vi kanske försöka en gång till.

Jag vill fråga den ledamot som skall tala för utskottet, med eller utan manuskript, vad som är orimligt i att man skulle pröva detta förslag. Det skulle jag gärna vilja ha ett besked om, för i betänkandet framförs som sagt inte något som helst argument mot förslaget.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det här är en gammal bekant för de flesta av kammarens ledamöter. Samma motion har vi mött i flera omgångar sedan 1968, och varje år har den lika enständigt avslagits. Man har vägrat att bifalla framställningen. Konstitutionsutskottet har i detta stycke inte ändrat mening och har ingen anledning förmoda att enkammarriksdagen skulle ha någon annan uppfattning än vad riksdagen under de förflutna åren klart och entydigt givit till känna. Röstsiffrorna i andra kammaren när frågan senast behandlades blev 186 röster för avslag och 7 för bifall till motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess betänkande nr 8.

Jag vill tillägga att detta anförande har nedskrivits i avsikt att det skulle bli kort och koncentrerat.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Man behöver inte vara vältalare för att tala väl. För att tala väl i den mening som vi gärna skulle vilja se många exempel på i riksdagen behöver man däremot, om tiden så medger, vara väl förberedd. Förberedelse kan drivas på många olika sätt. Det är rätt individuellt, herr talman, på vilket sätt vi bäst förbereder oss för att framträda i riksdagens

Onsdagen den
10 februari 1971

*Försök med
förbud att tala
från manuskript
i riksdagen*

talarestol. Somliga vill, och behöver, skriva ett manuskript och vill mer eller mindre bundet föredra det. I kamrarna har vi lyssnat till lysande prestationer av talekonst som förberetts på det sättet. Andra nöjer sig med några anteckningar och talar bra på det viset. Andra avstår från all skriftlig förberedelse och talar stundom bra på det sättet. Ibland går det dåligt på alla tre sätten, så det tycks inte så mycket bero på vilken form av förberedelse man har valt, utom i den meningen att man möjligen har valt en för sig själv felaktig form av förberedelse.

Jag tycker, herr talman, att herr Sjöholm för ett par minuter sedan, som den pedagog han är, gav kammaren ett utmärkt åskådningsexempel på att skriftlig förberedelse ibland kan vara av godo.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Till att börja med skall jag yrka bifall till min motion – det glömde jag i mitt förra anförande.

Om herr Carlshamre uppfattar denna talarestol som en plattform där vi skall tävla i vältalighet, så kan jag hålla med honom beträffande manuskript. Jag vet inte om någon skulle kunna misstänka att det någon gång vore fråga om vältalighet. Så är det ändå inte, utan man skall här framlägga förslag och idéer och yrka på vissa saker som man tycker är viktiga. Om man skriver ett manuskript, kan man givetvis få mer eleganta formuleringar. Men det är ändå inte meningen, utan vi skall debattera sakfrågor, och då spelar det inte så stor roll om man hittar precis rätt ord i rätta ögonblicket.

Jag tycker inte att herr Henningsson skall överanstränga sin humoristiska ådra alltför mycket – jag tror att den ansträngdes mer än den tålde i den allmänna debatten för några veckor sedan.

Herr Henningsson hade här inte ett enda argument att komma med. Jag vill anspela på vad herr Hernelius sade i den förra debatten, herr Henningsson lutar helt på voteringen och inte på argumenteringen. Han anförde också siffrorna från förra året, och han känner sig på säker mark. Men han gav icke ett enda skäl, inte en enda förklaring till att det skulle vara orimligt att vi i den svenska riksdagen på försök skulle införa någonting som man har som regel i det engelska parlamentet och den västtyska förbundsdagen.

Vissa parlament har, enligt vad jag låtit mig berättas, den bestämmelsen att den som har ett skrivet manuskript kan lämna det till stenograferna så slipper han läsa upp det. Det vore verkligen en radikal lösning som skulle spara mycket tid – att de som har manuskript lämnar det till sekreteraren medan de andra talar här. Men jag tänker, herr talman, inte yrka att vi skall ha det på det sättet.

Jag skall göra en jämförelse, herr Henningsson. När vi införde en ny rättegångsbalk bestämdes att det skulle vara muntliga förhandlingar därför att vi ville ha ”omedelbarhet och koncentration”. Man får inte i en rättssal stå och läsa upp ett skrivet manuskript, men det hela fungerar bra ändå. När någon säger en sak fritt kan man dessutom vara mera övertygad om att det är hans egna funderingar, och att det inte finns någon spökskrivare bakom. Det har ju hänt att exakt samma anförande har hållits i första och andra kammaren – möjligen som en förberedelse till

enkammaren – och sådant är inte särskilt uppbyggligt.

Men svara mig, herr Henningsson: Varför är det orimligt med ett förbud mot manuskript i riksdagsdebatten? Varför kan bestämmelsen tillämpas under så viktiga förhållanden som en rättegång innebär? Där ville man ha omedelbarhet och koncentration. Är det inte någonting att sträva efter även i denna församling?

Harry Hjärne har en gång sagt i Göteborgs stadsfullmäktige, att den som vet vad han talar om behöver inget manuskript, och så är det naturligtvis. Särskilt den som är engagerad i en fråga behöver inget manuskript. Herr Carlshamre godkänner honom kanske inte vid en examen i vältalighet, men det bekymrar oss föga. Vi skall här i riksdagen säga vad vi menar och tänker rakt på sak.

En intressant omständighet, herr talman, är att våra ärade vänner bland riksdagsstenograferna är för förslaget om att talarna icke skall använda manuskript.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Med hänsyn till hela den tidigare utvecklingen av denna fråga fann jag inte anledning att här hålla ett långt anförande. Riksdagen har varit otroligt överens om hur frågan skulle behandlas. Jag var emellertid medveten om att herr Sjöholm inte kunde bli nöjd med ett så kort anförande. Men om herr Sjöholm själv hade använt manus, är jag övertygad om att han inte hade glömt att yrka bifall till sin motion. Där ser man nyttan av att använda litet anteckningar – det är kanske inte så tokigt.

Det fanns fler än herr Sjöholm som var missnöjda med utskottets skrivning, men inte så att man motsatte sig avslagsyrkandet. Nej, herr Sjöholm, det höjdes röster i utskottet för en hårdare skrivning över motionen, och i det sammanhanget skall herr Sjöholm få veta vad man menade med rimlig. Man ansåg nämligen att ett sådant här förbud i hög grad skulle innebära en begränsning av den enskilde riksdagsmannens rättigheter att framträda.

Det finns, herr Sjöholm, talare som kan tala, det finns talare som bara pratar och det finns talare som det är en sann glädje att lyssna på. Men det finns också i riksdagen människor med en mycket exklusiv tankeförmåga, och ibland använder de den. Är det säkert att dessa djupa tänkare alltid har förmågan att klart uttrycka sig verbalt utan tillhjälp av ett manuskript? Varför skulle man begränsa dessa människors rätt att framträda och att göra sig gällande i riksdagen?

Herr Sjöholms uppfattning att den som yttrar sig utan manuskript talar mycket mera kortfattat delar vi inte i utskottet. Och jag vill tillägga, att det måste väl ändå vara bekant även för herr Sjöholm att riksdagen för närvarande själv genom de olika partierna har att ta ställning till på vilket sätt debatterna i fortsättningen skall föras. Från talmanskonferensen har det utgått en propå om detta till samtliga partier, och partierna har alltså att yttra sig om hur man skall försöka klara upp detta.

Ur dessa synpunkter och mot den bakgrund som tidigare redovisats ansåg vi i utskottet att det inte fanns anledning att skriva vare sig hårdare eller utförligare. Men tänk något själv, herr Sjöholm, på vad som är

Nr 22

Onsdagen den
10 februari 1971

*Försök med
förbud att tala
från manuskript
i riksdagen*

rimligt. Alla har inte samma förmåga. Resonemanget om hur man förfar i rättegångar gäller väl en helt annan sak, ty där rör det sig om människor som i sin utbildning tränats att framföra sakargument och uppgifter. Alla som kommer till riksdagen har inte den underbyggnaden för att kunna framträda och tala klart, låt vara att det finns en och annan som kan göra det ändå.

Vi har ingen anledning att ändra den uppfattning vi tidigare framfört, och jag ber än en gång få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr Börjesson i Falköping (c).

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det var en nyhet som herr Henningsson nu kom med när han sade att de som är anklagade för stöld, bedrägeri och förskingring har en särskild skolutbildning. Det har jag aldrig vetat.

Herr Henningsson anför fortfarande inte ett enda sakargument – och det finns inga sådana. Vi fick i går i våra fack från riksdagens pressbevakning – som förresten är en mycket bra anordning – en packe handlingar där man redovisade vad många tidningar ansåg om riksdagens arbetsformer och de långa debatterna. Det var åtminstone fyra eller fem av dessa tidningar som tagit upp detta om uppläsningen av långa manuskript. Skulle de också vara inne på helt orimliga tankegångar? Det sprider sig säkerligen en opinion i det här avseendet, och någon tidning skrev t. o. m. att man just skulle kunna pröva sig fram med ett förbud. Och det gäller, herr Henningsson, bara ett försök. Det vore ju orimligt att jag skulle föreslå, som det står i rubriken till betänkandet, ett definitivt förbud. Det har jag inte gjort, utan jag har föreslagit ett försök.

Herr Henningsson tog också upp frågan, om man håller längre eller kortare anföranden med eller utan manuskript. Men just därför att vi har olika meningar på den punkten borde vi ju göra ett försök, herr Henningsson. Har man olika meningar när man det bästa resultatet om man prövar metoden och får erfarenhet. Det är det enda jag skulle vilja.

Herr Henningsson hävdar alltså fortfarande att det system som använts i engelska parlamentet och i västtyska förbundsdagen och i våra svenska rättssalar skulle vara orimligt att pröva här i riksdagen.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Herr Sjöholm har nog fått en något felaktig uppfattning om hur man har det i engelska parlamentet och på en del andra ställen utomlands. Säkerligen har herr Sjöholm läst om hur en av de största parlamentariska vältalare som någonsin funnits brukade förbereda sig. Han berättar oförbehållsamt att han skrev sina anföranden – de långa som de korta – och lärde sig dem utantill framför spegeln ord för ord.

Låt oss göra ett försök, herr Sjöholm. Det försöket kan väl i så fall inte bli annat än ett test på riksdagsledamöternas förmåga att lära sig utanläxor, ty det måste rimligen bli på det sättet, att om man inte får medföra det manuskript man producerat, så måste man lära sig det utantill.

Sedan är det faktiskt en allmän erfarenhet, herr Sjöholm, att den som

extemporerar, alltså talar utan stöd av manus eller anteckningar, sällan blir mera kortfattad utan ofta mera mångordig än den som gör tvärtom. Jag vet det bättre än de flesta, herr Sjöholm, eftersom jag talar utan manuskript och beklagligt länge för det mesta.

Nr 22

Onsdagen den
10 februari 1971

---

*Försök med
förbud att tala
från manuskript
i riksdagen*

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det glädjer mig att kunna instämma i det sista som herr Carlshamre här sade.

Uppgifterna om hur det går till i det engelska parlamentet har jag fått från riksdagens upplysningstjänst, och de ligger nu på min bänk; om herr Carlshamre går förbi den, så titta gärna på materialet! Där står att i engelska parlamentet och i västtyska förbundsdagen har man genomfört systemet att tala utan manuskript. I västtyska förbundsdagen kan talmannen tillåta användningen av manuskript, men då måste man tillfråga honom om det. Det har tidigare inte förekommit några sanktioner mot förbudet, och därför har bestämmelserna missbrukats. Men nu har man fått en ny talman, och han har på senare tid velat fräscha upp förbudsbestämmelsen så att den verkligen efterlevs. Om talmannen tre gånger nödgas använda uppmaningen: "Till ordningen!", tar han ordet från den talare som begagnar manuskript. Vi skall hoppas att vi slipper uppleva detsamma här.

Jag efterlyser som sagt ett enda sakargument. Herr Carlshamre förutsätter att de talare håller på längre som talar utan manuskript, men det var ju den saken vi skulle få klarhet i genom ett försök. Om det då visar sig vara så som herr Carlshamre säger skall vi naturligtvis inte genomföra den ordning jag föreslagit.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag vill inte bli misstänkt för att ha beskyllt herr Sjöholm för att ge riksdagen falska upplysningar. Jag vet att herr Sjöholm har rätt när det gäller förbudet i engelska parlamentet och i västtyska förbundsdagen. Där får man inte tala efter manuskript. Det var inte på det sättet jag menade att herr Sjöholm hade fått fel för sig. Jag sade bara att ett förbud icke leder till att man kommer att tala fritt, utan det kanske blir så att man utantill föredrar skrivna manuskript som man har lärt sig därhemma.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 4, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjöholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 4.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjöholm begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 292
Nej — 11
Avstår. — 11

§ 12 Valbarhet till byggnads- och fastighetsnämnd

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 9, i anledning av motion angående valbarhet till byggnads- och fastighetsnämnd.

I detta betänkande behandlades motionen nr 6 av herrar Sjöholm och Taube, vari hemställdes, att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t begära sådan ändring av gällande valbarhetsbestämmelser, att till ledamot eller suppleant i byggnadsnämnd eller fastighetsnämnd inte kunde utses person med ekonomiska intressen, privata eller anknutna till arbetsgivare, i byggnadsverksamheten.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen nr 6.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Detta är också ett ärende som blivit litet egendomligt behandlat av konstitutionsutskottet.

Motionen gällde att man skulle försöka se till att inte platserna i byggnadsnämnder och fastighetsnämnder innehåsa av människor som har ekonomiska intressen i byggnadsverksamheten. Det var egentligen justitieombudsmannen som en gång uppmärksammade det oefterrättliga förhållandet härvidlag. Han var så kategorisk i sitt fördomande att han t. o. m. övervägde att ingå till Kungl. Maj:t med ett förslag om att ändra valbarhetsbestämmelserna så, att människor med sådana ekonomiska intressen inte skulle kunna väljas in i byggnads- och fastighetsnämnder. Det gjorde han emellertid inte, därför att han förutsatte att fullmäktigeförsamlingarna inte i dessa nämnder skulle välja in människor som har detta samband med de ärenden som behandlas i nämnderna.

På en enkel fråga av mig svarade statsrådet Lundkvist en gång i andra kammaren att det naturligtvis var olyckligt om man i dessa nämnder satt in ledamöter som ofta hade personliga intressen i de ärenden som föredrogs.

Konstitutionsutskottet har själv uttalat att detta är en frihet som är viktig för kommunerna — det instämmer jag i — och att man därför inte skall ställa upp några lagstiftningshinder för fullmäktiges val. Men konstitutionsutskottet tillade att det är viktigt att denna frihet icke missbrukas, och att man utgick ifrån att så inte skulle ske. Nu är emellertid det faktiska förhållandet det, att den missbrukas.

Jag har även i detta ärende införskaffat uppgifter från riksdagens upplysningstjänst beträffande en del svenska städer. I de allra flesta finns det i byggnadsnämnder och fastighetsnämnder personer som har ekonomiska intressen i byggnadsverksamheten. Det är precis så justitieombudsmannen har uttalat att det icke bör förhålla sig. Det finns skräckexempel; de värsta fallen är dess värre från Skåne — Helsingborg och Malmö är väl i

särklass sämst. Tvärtemot vad justitieombudsmannen har förutsatt – nämligen att man inte skall välja in dessa personer i byggnads- och fastighetsnämnder – väljer man åtminstone i Helsingborg in just dem därför att de har denna anknytning till byggnadsverksamheten.

Alla är tydligen ense om att det inte är bra om det skulle förekomma ett missbruk. Nu frågar jag utskottets talesman: Om det nu verkligen förekommer ett missbruk – och det gör det; det kan jag bevisa – vad svarar då utskottet?

Herr LARSSON i Luttra (c):

Herr talman! På herr Sjöholms sista fråga kan man svara, att om det förekommer missbruk så bör vi väl i första hand försöka komma till rätta med sådana företeelser på annat sätt än genom lagstiftning – inte heller en sådan säkrar under alla förhållanden mot missbruk.

Detta är, som utskottet framhållit, en fråga om den kommunala självstyrelsen. Lagstiftning för att hindra eventuellt olämpliga personer att bli invalda i styrelser och nämnder av olika slag skulle säkerligen få mycket svårbedömbara konsekvenser.

Nu finns det jävsregler i kommunallagarna som förhindrar förtroendemän att delta i behandlingen av ärenden i vilka deras intressen skulle kunna gynnas. Det ger alltså en viss säkerhet. Vidare får man lita till kommunfullmäktiges och partigruppernas handlande och till den offentliga debatten, om det skulle finnas misstanke om att ett missbruk förekommer.

Att i kommunallagarna räkna upp vissa grupper av människor som inte bör väljas in i den ena eller andra nämnden eller styrelsen är inte någon bra lösning. Jag tycker att det är märkligt att motionären envisas med att föreslå denna inskränkning i den kommunala självbestämmanderätten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag tar mig friheten att först påminna herr Sjöholm om att han även i detta ärende glömde att yrka bifall till sin motion. Hade han inget manuskript?

Utskottet har inte gjort mycket åt denna motion utöver den behandling som förekommit tidigare år – detta är som sagt en gammal bekant, och vi har inte funnit anledning att inta någon annan ståndpunkt än den vi tidigare gett uttryck för.

Det är emellertid, herr Sjöholm, värt att föra ett resonemang om vad som ligger i begreppen "ekonomiska intressen" och "anknuten" till den som har ekonomiska intressen. Om man går strikt på den formulering som herr Sjöholm lanserat innebär det, att man inte kan placera en byggnadsarbetare av någon sort i en fastighetsnämnd eller byggnadsnämnd. Man kan över huvud taget inte om någon person som är verksam inom denna bransch säga, att han inte har de kontakter som herr Sjöholm avser. Han får inte vara anställd i eller bedriva egen verksamhet inom branschen.

Sedan måste jag säga att herr Sjöholm läser JO:s yttrande ungefär som en viss potentat läser Bibeln. I det ärende, som JO behandlade, gällde det

en person som var ledamot av byggnadsnämnden och som var delägare i en byggnadsfirma. De "missförhållanden" i Helsingborg som herr Sjöholm speciellt påtalar består i att det i dessa nämnder finns personer som arbetar inom den kooperativa byggnadsverksamheten för att skaffa bostäder. Men, herr Sjöholm och övriga riksdagsledamöter, detta är inga byggnadsföretag, utan det är egentligen bostadsföretag som har att se till att det skapas bostäder. Allt byggande som sådant sker på entreprenad. Att diskvalificera dessa personer därför att de tillhör en bostadsrättsförening eller styrelsen för HSB eller Riksbyggen kan inte vara rimligt.

Herr Sjöholms sätt att beskriva de ekonomiska intressegrupperingarna överensstämmer inte alls med det fall där JO givit uttryck för sin mening; i det fallet gällde det ett direkt medarbetarskap. Den som är verkställande direktör, lät oss säga i HSB, har inte den minsta nytta i ekonomiskt avseende av om verksamheten bedrivs så eller så.

Man kan emellertid inte förhindra all tillgång till sakkunskap vid bedömningen av dessa ganska besvärliga frågor. Det är angeläget att kommunerna har möjlighet att dra nytta av de personer som äger sakkunskap på området. Jag kan inte i något avseende ge belägg för att det missbruk föreligger som herr Sjöholm talar om. Men om det föreligger sådant, kommer naturligtvis de partier som känner sig besvärade av det att rätta till saken.

Varför skall herr Sjöholm nära nog i alla sammanhang komma med anspråk på frihetsbegränsningar? Herr Sjöholm är ju annars den som talar för människors frihet, men jag vet ingen som i vår riksdag lanserar så många förslag om förbud som just herr Sjöholm.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets betänkande.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag undrar vem som läser JO:s utlåtande rätt. JO:s tanke var inte att föreslå en lagstiftning just för den person som utlåtandet handlar om. JO föreslog en generell lagstiftning att personer med ekonomiska intressen i byggnadsverksamheten inte skulle vara valbara till byggnadsnämnd. Kan herr Henningsson bestrida detta? Exakt så har JO uttryckt sig. Det är självklart att det skall vara en generell lagstiftning och inte en lagstiftning för en person i ett samhälle utanför Stockholm.

Det finns också många som tillhör samma partigrupp som herr Henningsson som tycker att förhållandena inte är riktigt bra. I vår hemstad har vi haft överläggningar och där har sådana röster höjts även från socialdemokratiskt håll! Det finns ju även i vår stad personer som bedriver byggnadsverksamhet, och herr Henningsson håller väl med mig om att den som har egen byggnadsverksamhet — en arkitekt eller konsulterande ingenjör inom byggnadsbranschen — inte lämpligen skall sitta i en byggnadsnämnd. Det förekommer dock i många av de städer som jag har låtit undersöka genom riksdagens upplysningstjänst.

Självklart kan det bli svåra gränsdragningsfall, såsom fallet är vid nästan all lagstiftning som vi beslutar om här i riksdagen. Det kan vara svårt att dra gränserna mellan det ena och det andra. Men det är inte så länge sedan riksdagen antog en lag om lönegaranti vid konkurs, där det

sägs att den som har ett avgörande inflytande i en rörelse inte skall komma i åtnjutande av lönegarantin. Det är ju också en avgränsning. Varför opponerade sig inte herr Henningsson då? Där blir det väldigt svåra gränsdragningar. Den ene kan få denna lönegaranti men inte den andre.

Detta problem med gränsdragningen får vi alltid brottas med, och det kan väl inte vara svårare att dra en gräns i detta fall än i många andra. Givetvis skulle en snickare inte vara diskvalificerad att sitta i en byggnads- eller fastighetsnämnd. När man talar om ekonomiska intressen skall det gälla ekonomiska intressen för personens egen del eller för det företag som han företräder, intressen som kan påverkas genom arbetet i dessa nämnder.

Det förekommer missbruk, herr Larsson i Luttra, och det har man inte kunnat komma till rätta med. Jag har motionerat i ett par år, och det har ni ondgjort er över. Det har emellertid inte blivit någon förbättring under den tiden. Då bör man tillgripa lagstiftning, om man anser att det är värt priset, vilket jag anser. Det kan inte vara helt orimligt – herr Henningsson har ett specialuttryck, nämligen rimligt, som han också använde i sitt senaste anförande – om riksdagens egen justitieombudsman har varit inne på just denna tanke. Jag tror inte att justitieombudsmannen skulle föreslå något som vore orimligt lagstiftningsmässigt sett.

Sedan talade herr Larsson i Luttra om att den offentliga debatten skulle kunna hjälpa till att förebygga missförhållanden. Det är ett faktum att ett stigande antal tidningar har tagit upp saken och har haft exakt samma mening som jag, nämligen att det är berättigat att inskrida med en lagstiftning. Alla auktoriteter, även utskottet, säger att man inte skall ha med de personer det här gäller. Herr Henningsson kan väl inte argumentera mot sitt eget utskott. Utskottet säger att friheten icke får missbrukas och att sådana personer inte får väljas in i dessa nämnder. Detta försöker herr Henningsson förklara bort.

Vad herr Henningsson skall försöka försvara här är att detta inte förekommer och att man därför inte behöver göra någonting. Men det finns bevis för att missbruk förekommer, och det sista steg man kan ta är väl lagstiftningsåtgärder.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till min motion, vilket herr Henningsson påminde mig om.

Herr TAUBE (fp):

Herr talman! Låt mig först och främst yrka bifall till motionen, så att jag inte glömmer det!

Justitieombudsmannen skriver: "Jag har mig emellertid inte bekant att behov av en sådan författningsändring framkommit även på annat håll. Man torde dessutom kunna såsom regel utgå från att fullmäktige vid val av ledamöter i byggnadsnämnd beaktar, om viss ledamots intressen är förenade med uppdrag som ledamot av nämnden. Tillräckligt skäl för en dylik framställning synes därför icke föreligga."

Vi vet att det finns en hel del kommunfullmäktige som har valt in personer med privata intressen inom byggnadsverksamheten i fastighetsnämnd och byggnadsnämnd, och vi ville då vi skrev denna motion att

utskottet skulle ha vänligheten att kontrollera de uppgifter som vi har lämnat. Det var därför vi som en rimlig begäran hemställde att utskottet skulle föranstalta om en utredning i lämpliga städer här i Sverige för att utröna hur det förhåller sig i det aktuella avseendet.

Jag tycker, herr talman, att det är häpnadsväckande, att man nu i början på riksdagssessionen inte vill hjälpa oss med den lilla utredningen.

Vi har själva konstaterat att det i städer i Skåne finns privata byggmästare och chefer för stora träföretag som till och med är ordförande i byggnadsnämnden. I min hemstad hade byggnadsnämnden en vice ordförande som var ombudsman i HSB; nu har han blivit fullmäktiges ordförande, så nu är det en annan sak.

Det skulle, herr talman, vara glädjande om den lilla debatten här i dag medförde att Kommunförbundet ville skriva en rekommendation till kommunerna, så att fullmäktigeledamöter runt om i Sverige uppmärksammade det här förhållandet, även om det inte står inskrivet i någon lag. De borde besinna sitt ansvar såväl i sin partigrupp som vid valen i fullmäktige och inse att det är olämpligt att vissa personer blir valda. Jag vill inte alls därmed säga att någon har misskött sig, men Caesars hustru fick ju inte ens misstänkas, och detsamma gäller här. Vi vill inte i våra fullmäktigeförsamlingar och byggnadsnämnder ha personer som man kan misstänka för att i något läge tillgodose sina privata intressen. Varken herr Sjöholm eller jag har påstått att de har gjort det men sådant kan inträffa någon gång.

Jag yrkar alltså bifall till motionen.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! När herr Sjöholm säger att det här inte skulle gälla snickare, murare och andra personer anställda inom byggnadsbranschen, får nog herr Sjöholm försöka förklara den att-sats han har skrivit i motionen – jag förmodar att han själv har författat den – "att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära sådan ändring av gällande valbarhetsbestämmelser att till ledamot eller suppleant i byggnadsnämnd eller fastighetsnämnd icke kan utses person med ekonomiska intressen, privata eller anknutna till arbetsgivare, i byggnadsbranschen".

Jag kan inte hitta en murare eller en snickare som jobbar hos entreprenörer utan att vid något tillfälle vara anknuten till någon byggnadsföretagare. Man kan inte komma ifrån detta genom att säga att bestämmelsen inte skall gälla för dessa. Det håller inte, herr Sjöholm! Vidare har här inte alls ifrågasatts någon sådan begränsning som herr Sjöholm nu försöker göra gällande.

Jag vill ännu en gång fråga vilka ekonomiska intressen en representant för HSB kan ha. Är han anknuten till något bostadsföretag? Han har anknytning till ett företag vars uppgift är att skaffa lägenheter till sina medlemmar, men som icke har någon sammanblandning med företag inom byggnadsbranschen. Den skillnaden tycker jag att herr Sjöholm borde lägga märke till.

Det är inte så att HSB och andra är byggande företag – de är till för sina medlemmars skull och har uppgiften att skaffa dem lägenheter. En representant för det kommunala bostadsbolaget har precis samma

funktion utan att han har någon ekonomisk anknytning eller någon som helst ekonomisk nytta av om det går så eller så.

Men sakkunskap besitter dessa människor, och det kan vara en tillfredsställelse att dela med sig av den till samhället.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Vi skall väl sluta det här resonemanget.

Jag vill bara upplysa herr Henningsson om att snickare, murare och andra naturligtvis inte har ett inflytande på rörelsen. Det är precis samma gränsdragning som jag förklarade alldeles nyss, om herr Henningsson lyssnade – den gränsdragning som gällde när vi beslöt om lönegarantin vid konkurs. Det här skall naturligtvis gälla sådana människor som kan ha ett avgörande inflytande inom sin rörelse.

Sedan är det klart att uppgiften att skaffa lägenheter förutsätter ett byggande, och herr Henningsson vet lika väl som jag vilka bindningar som finns däremellan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 6, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjöholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 6.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

§ 13 Föredrogs civilutskottets betänkanden:

Nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser anslag inom justitiedepartementets verksamhetsområde till centralnämnden för fastighetsdata

Nr 2 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser anslag på kapitalbudgeten inom inrikesdepartementets verksamhetsområde

Nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1970/71 i vad avser anslag inom civildepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Onsdagen den
10 februari 1971

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) som yttrade:

Herr talman! Postdirektionen i mellersta distriktet har meddelat, att poststationen i Stjärnsund i Kopparbergs län skall läggas ner den 1 april 1971. Av de 87 hushåll som nämnda station betjänar får 80 vanlig post utdelad genom stadsbrevbäring och 7 genom avhämtning vid poststationen. Därjämte får 193 hushåll i Stjärnsund sin post genom lantbrevbärare.

De av poststationen i Stjärnsund betjänade hushållen kommer från den 1 april i år att få posten med en ny billinje med sträckningen Långshyttan – Rörshyttan – Stjärnsund – Spjutsbo – Simonsbo – Lerhyttan – Eret – Färjkarlsbo – Stigsbo – Stjärnsund – Österby – Västerby – Hienshyttan – Östansjö – Långshyttan.

En sådan omläggning av de postala förhållandena är förenad med stora olägenheter, och de människor som kommer att beröras ser med stor oro på de aviserade förändringarna. Nedläggningen av poststationen innebär en avsevärd serviceförsämring. Detta drabbar inte minst industriföretagen i Stjärnsund, vilka i hög grad är beroende av den service som en poststation ger. Korsnäs-Marma Aktiebolag överväger att flytta de förvaltningsfunktioner som nu är förlagda till Stjärnsund till plats utanför kommunen och länet, om poststationen dras in. Också And. Larsson Maskin Aktiebolag umgås med planer att förlägga sin verksamhet till annan ort om poststationsnedläggningen förverkligas.

En indragning av poststationen i Stjärnsund skulle sålunda få allvarliga konsekvenser för näringslivet i bygden. Den skulle motverka de insatser som trots allt göres när det gäller lokaliserings- och regionalpolitik. Det kan inte vara rimligt att statsmakterna på detta sätt rycker undan grunden för utvecklingen i en bygd. De skäl som kan tänkas tala för en indragning av poststationen i Stjärnsund väger betydligt lättare än de som talar mot.

Vad som har redovisats om en poststations betydelse har sin tillämplighet i en rad bygder i vårt land. Under tiden 1 juli 1969 – 30 juni 1970 har 92 poststationer indragits, en utveckling som är typisk för hela 1960-talet.

Med hänsyn till de allvarliga ingrepp som en indragning av en poststation ofta innebär för en bygd anhåller jag om kammarens medgivande att till herr kommunikationsministern få ställa följande frågor:

Vilka skäl och principer ligger till grund för den målmedvetna trend att lägga ned poststationer som varit rådande under de senaste åren?

Är statsrådet beredd att medverka till att större hänsyn tas till lokaliseringspolitiska och geografiska skäl än som nu sker för att bibehålla poststationer?

Denna anhållan bordlades.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (c), som yttrade:

Herr talman! Den humanisering av kriminalvården som kännetecknat reformverksamheten på området under senare år innebär bl. a. att tyngdpunkten i vården markant förskjutits från anstaltsvård till vård i frihet. Främst gäller detta unga lagöverträdare, för vilka återanpassning till normalt liv underlättas om vård meddelas i frihet. Vetenskapliga undersökningar visar att återfallsprocenten för anstaltsklientelet är markant högre än för ungdomar i frivård. De gjorda iakttagelserna bekräftar riktigheten i att man i möjligaste mån söker undvika anstaltsvård för ungdomar som av en eller annan anledning överskridit lagens rāmärken.

Det är emellertid allmänt omvittnat att frivården alltjämt kämpar med stora personella och ekonomiska svårigheter för att den skall kunna fungera på önskvärt sätt och också ge avsedda resultat. Dessa bristfälligheter har påtalats vid olika tillfällen här i riksdagen, och i motioner från vårt håll har vi föreslagit åtgärder för erforderliga förstärkningar. Den knappa resurstilldelningen från de makthavandes sida kan knappast sägas stå i överensstämmelse med intentionerna för den moderna kriminalvården och de beslutade formerna för denna.

För några år sedan påtalade jag i en motion vissa uppenbara svagheter i övervakningssystemet, nämligen att en och samma övervakare tilläts ha alltför många övervakningsärenden. De frivilliga övervakarnas arbete är ett betydelsefullt inslag i frivården, och från kriminalvårdsstyrelsens sida har man också varit angelägen om att framhålla detta. När det emellertid visar sig att ett stort antal klienter inte får den nödvändiga kontakten med övervakaren på grund av att denne har alltför många uppdrag, måste man fråga sig hur detta kan få fortsätta med kriminalvårdsstyrelsens goda minne. Jag erfor dessa missförhållanden genom personliga kontakter med föräldrar till ungdomar vars övervakare inte hade den minsta kännedom om sina egna klienter och hur dessa återföll till både narkotikamissbruk och andra asociala handlingar under övervakningstiden. Dess bättre synes det nu som om en viss förbättring skett på området. Såvitt man kan läsa ur statsverkspropositionen förekommer endast ett ytterst litet antal övervakare med antal ärenden mellan 26 och 75. Personligen anser jag det dock inte helt tillfredsställande att det över huvud taget kan accepteras att en enda övervakare har så många uppdrag. Klienter till dessa övervakare kan rimligtvis inte få den omsorg de är i behov av. Inte minst med hänsyn till den allmänna tendensen att klienterna blivit alltmer svårhanterliga bör det vara synnerligen angeläget att övervakarna verkligen har tid att ägna sig åt de människor som de är satta att hjälpa.

I en årsrapport, ur vilken vissa avsnitt nyligen publicerats i pressen, riktar skyddskonsulenten i Göteborgs distrikt för unga, Hugo Svegländ, en svidande kritik mot kriminalvårdsstyrelsen för dess oförståelse för frivårdsverksamheten. Jag citerar här: "Ämbetsverket (kriminalvårdsstyrelsen) talar ofta om sina 10 000 medarbetare (övervakare) som om kriminalvården inte behövde mer. Den som står som ansvarig för ett

storstadsdistrikt ser saken annorlunda och man frågar, om inte denna övervakarformation ofta kan betecknas som en koloss på lerfötter. Kriminalvårdsstyrelsen har inte förstått detta och det bör förlåtas den då ämbetsverket så gott som helt ägnar sig åt sina industrifängelser och vet bra litet, hur frivården fungerar." Herr Svegländ beskriver vidare hur de fem socialarbetarna i hans distrikt måste ta ett stort antal egna övervakningsfall. Som regel har denna stab ständigt omkring sig ett hundratal ärenden. Ännu fler skulle man behöva ta över, men man orkar inte. En stor del av rapporten ägnas åt kriminalvårdsstyrelsens ringa eller obefintliga intresse för frivårdens behov av kunniga, erfarna socialarbetare samt åt styrelsens sätt att ha anstaltsvården som modell för även frivården. Herr Svegländ efterlyser en dialog mellan styrelsen och de för frivården ansvariga.

Enligt min mening aktualiserar denna rapport och mina tidigare erfarenheter om de svårigheter som frivården arbetar med ånyo kravet på en mer skärpt uppmärksamhet på dessa frågor från kriminalvårdsstyrelsens sida. Framför allt gäller det övervakningssystemet. För att frivården skall fungera på det sätt som bättre än anstaltsvård möjliggör en återanpassning av lagöverträdare till normalt liv måste en avsevärt större satsning ske på den organisation som i praktiken har att handlägga frivården. Det gäller främst rekryteringen av frivilliga övervakare, utbildningen av dessa och uppläggningsen av det utomordentligt viktiga arbete övervakare har att utföra. Vidare vore det enligt min mening av synnerligen stor vikt att kriminalvårdsstyrelsen inledde kontinuerliga konferenser med de för frivården närmast ansvariga skyddskonsulenterna i de olika distrikten för att därigenom få del av de konkreta problem som i första hand måste lösas för att frivården och personalen inom denna skall beredas bästa möjliga förutsättningar att arbeta.

Med stöd av vad jag här anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr justitieministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till åtgärder för att bl. a. förstärka övervakarorganisationen, personellt och ekonomiskt, så att frivården ges bättre förutsättningar att arbeta i enlighet med de av riksdag och regering uttalade önskemålen om och beslutade formerna för modern kriminalvård?

Denna anhållan bordlades.

§ 16 Interpellation nr 47 om nedsatt radio- och TV-licens för äldre personer och handikappade

Ordet lämnades på begäran till

Herr OSKARSON (m) som yttrade:

För de många människor här i landet, som genom nedsatt rörelseförmåga har svårt att upprätthålla tillfredsställande personkontakter med sin omgivning, spelar etermedia en utomordentligt viktig roll. Utan tillgång till radio och TV skulle de äldres och handikappades isolering många gånger bli närmast fullständig.

För flertalet av dessa personer är därför inköp av TV och radio närmast nödvändigt, samtidigt som det är ekonomiskt mycket kännbart. Emellertid är livslängden på sådana apparater numera så hög att inköpspriset inte direkt avskräcker. Det gör däremot den del av driftkostnaderna som utgörs av licensavgifter. Den allmänna apparatavgiften, vilken innesluter radio och svart-vit TV, är nu 180 kronor per år och är avsedd att höjas fr. o. m. den 1 juli med 40 kronor till 220 kronor. För färg-TV tillkommer särskild avgift med 100 kronor per år, varvid den totala årsavgiften blir 320 kronor.

Starka skäl talar för att äldre personer och handikappade, som endast har sin folkpension respektive förtidspension eller sjukbidrag som huvudsaklig inkomstkälla, borde få nedsatt licensavgift.

Redan nu förekommer i vissa kommuner att man över den kommunala budgeten bidrar till sådana nedsättningar. Det måste dock anses vara en statlig angelägenhet att generellt reducera licensavgifterna i de här nämnda fallen.

I motioner till bl. a. 1970 års riksdag föreslog jag och flera med mig att denna fråga skulle utredas, men motionerna avslogs med motiveringen att handikapputredningen skulle ta upp frågan. Dess värre förefaller det nu som om så inte blivit fallet.

Med hänvisning till vad jag här anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr utbildningsministern få ställa följande fråga:

Avser herr statsrådet medverka till reducerade licensavgifter vad gäller radio och TV för äldre och handikappade med huvudsaklig inkomst av pension eller motsvarande?

Denna anhållan bordlades.

§ 17 Anmäldes och bordlades motion nr 1208 av herr *Hellström m. fl.* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 11 med förslag till förordning om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt. statlig inkomstskatt.

§ 18 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 9 februari av

Nr 59 Herr *Sjöholm* (fp) till herr justitieministern om skärpning av lagstiftningen mot djurplågeri:

När kan förslag från regeringen förväntas i anledning av riksdagens skrivelse angående skärpning av lagstiftningen mot djurplågeri?

den 10 februari av

Nr 60 Herr *Krönmark* (m) till herr industriministern angående friställningen av arbetskraft vid Kalmar Verkstads AB:

Hur länge har herr statsrådet känt till att produktionsprogrammet

Nr 22

Onsdagen den
10 februari 1971

---

vid Kalmar Verkstads AB inte skulle kunna fullföljas enligt de uppgjorda planerna utan att företaget i stället skulle tvingas till omfattande friställningar av arbetskraft?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 16.31.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert